

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De Adminicvlis Eloqventiæ, Ingenio, Doctrina, Et Imitatione. Liber Tertivs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

DE ADMINICVLIS
E LO Q V E N T I A E,
INGENIO, DOCTRI-
NA, ET IMITA-
TIONE.

LIBER TERTIVS.

De Animi præstantia.

CAPVT PRIMVM.

Hætenus à nobis maximo-
rum Oratorum lineamentis,
& coloribus conformata est
præstantissimæ cuiusdam E-
loquentiæ species, cuius fa-
cibus inardescere generosæ
mentes possint: nunc de ad-
miniculis, quibus comparari
solet paulò pictius, & hilarius, ut his aspersa
condimentis doctrinæ severitas mulceatur,
non sine tamen honestæ utilitatis compendio,
hoc qui sequitur libello differemus.

Tota igitur spes capeßenda: eloquentiæ,
partim est in soli bonitate, partim in eius cul-
tura constituta. Ager, siue hortus noster, ani-
mus est, cultura eruditio, coloni præceptores,
flores scientiæ, & virtutis lumina, fructus
immortalitatis: Hæc ego dum dico, nihil bre-
uius; dum cogito, nihil paratius. Ac pri-
mum, nemo non videt, quanta sit huius soli,
animi (inquam) supra omnes omnium hor-
torum fundos dignitas, quantus splendor,
quanta maiestas! Dux est, & Imperator vitæ
mortalium, rector humani generis, princeps fa-
cultatum, agit, habetque omnia, ipse nec agi-
tur, nec habetur, luce clarior, tempore rapidi-

or, syderibus velocior, non hic Empedoclis
sanguinem, non Zenonis ignem, nõ Aristoxeni
intentionem, non Pythagoræ numeros, non
coeli particulam agnosco: aliquid est profecto,
aliquid est sanguine viuidius, igne purius, in-
tentione contentius, modulis numerosius, cœ-
lo deniq; ipso maius, & augustius. Et quid a-
liud est, quàm vitæ spiraculum? quàm *Divina anima?*
(yt ait D. Greg. Nazianzenus) quam spe-
cies omnipotentis, vili luto impressa? ut facies
solis in nube, radius in crystallo, hyacinthus in
cera.

Obuersatur mihi de hac animi dignitate cogi-
tanti Cosræ potentissimi Persarum regis Cod. p. 31.
machina crystallina; in qua, ut est apud Cœ-
drenum, mirum dictu cœli immensitas, solis
cursus, lunæ labor, & æternæ micantium syde-
rum conuersiones cernebantur, aderant quo-
que machinæ, & quibus vis aquarum exiliret,
quæ modo subirent in imbes, modò riges-
cerent in grandines, modò tumescerent in flu-
ctus, modò præcipitarentur in torrentes;
tum verò aer modò serenus, blanda velut Ete-
starum amœnitate ridebat, modò nubibus ob-
ducebatur, furebat procellis, micabat fulguribus,
minaci fulminum terrore confundeba-

batur, ipse, quasi Deus aliquis in medio collocatus, ad nutum compositus cursus, recursusque stellarum contemplabatur, plucebat, nungebat, tonabat, fulminabat, permiscebat omnia. Simili profecto ratione animus in capite, tanquam in arce posuit sedet, & dominatur: nunc (vt ait Plato) cupiditatum gynecaea dispensat, nunc acrimoniae andronem regit, nunc desideria, voluti volutantes prodomos emittit, nunc furiales irarum exercitus & castris educit, nunc serena luce circumseptus summius renidet, nunc variis affectuum turbiniibus totus circumstrepit. Atque cum talis, & tantus ipse sit, duas habet facultates omnium prestantissimas, quibus, veluti manibus rerum apprehendit species: intellectum dico, & voluntatem: hac enim in amorem fertur, & odium illo vera discernit a falsis, inuestigat, capit, cognoscit, & si acutior fuerit, atque soletior, hoc vocatur ingenium, cuius, Deus bone, quanta est velocitas, quam celeres motus, & plane ignei! Vis diuinitissimas terrarum partes peragrat: iam peragrat, precipis Oceanum tranare: iam tranauit: iubes in caelum euolare? iam euolauit: cupis detinere? non potes: quos enim obices oppones? pone terrae molem, penetrabit; pone claustra adamantina, perumpet, pone caelum, perfringet, ad extremamque naturam peruadet, & si quid extra est, scrutabitur.

Plato.
apud Dion.
ingenium
quid?

De varietate ingeniorum, & excellentia in machinis.

CAPVT II.

Ed vt agrorum, ita & ingeniorum magna est varietas, alia enim aurea, alia argentea, alia ferrea, alia etiam plumbea videntur: ex quo antiquorum nonnulli, diuinctas animorum species esse voluerunt, quos adeo functione diuersos cernerent. Animaduerte, quae so, quisquis es, & in eo mecum mirare exultantis naturae ludum. Ex hac parte Seneca duo nomina millia semel audita, Coriscus vero adolescens triginta sex millia refert fideliter: ex illa Amphistides ad quatuor vsque numerat, Melitides ad quinq; die illi vltra pergat, non potest, ad summum venit memoriae. Ex hac Mithridates duarum & viginti gentium, quas habet in ditone linguas percellit: Ex illa Caluiscus, ne Priami quidem, & Vlyssis nomen, quod tamen quotidie vsurpat, satis habet expeditum. Ex hac Herodes Atticus conu-

Mauretius in
variis lo-
tionibus.

Seneca.
Philost. in
Herodote.

quoddam Amalthea Oceanus eruditionis, & eloquentiae, cuius doctissimi quique (si Philostrato credimus) frustra, & particulae appellatur, magna totius orbis terrarum admiratione declamat, docet, scribit: ex illa Herodis filius primas literas addiscere non potest, vrget pater, & vt opulentia aequabat reges, nobilis ludi magister, viginti quatuor pueros honorarios nomine literarum insignitos dat filio, vt vnus Alpha, alter Beta, tertius Gamma, & ita deinceps omnes appellarentur, habet in feruis quotidianis alphabetum stupidus adolescens, laborat tamen in ediscendo. Ex hac parte Didymus Grammaticus Bibliolathas apud Athenaeum, vt nominatur a Demetrio Troezenio tria millia librorum, & quingentos scribit; ex illa infiniti sunt rudes, & analphabeti. Ex hac Q. Caecilius Mercellus Macedonius triumphator illustrissimus, cuius caput, velut quaedam prouidentiae officina; ex illa Q. Metellus Caprarius eius filius omnino stupidus, cui stomachatus magnus Scipio dixisse fertur: si quantum pareret mater eius, a sinum fuisse parituram. Quid si opera iam conferantur: quid si illa admirabilis opificum industria prodeat in lucem? Archimedes onustam nauem, quam non ingens hominum multitudo loco mouere potuisset, sol molitus est, traxitque quo voluit, caeli motus ludit in vitro; Vide Tostad ad summum Iouis aemulus tonitru perstrepuuit, coruscationem incendit, fulmina iacularus est. Architas volantem columbam fabricauit, Albertus magnus (vt ferunt) loquentem statuat, opus triginta annorum, quod vno momento diuus Thomas contriuit. Myrmecides quadrigam eburneam muscae alis, nauim apiculae pennae intexit, alius casum Phaetonis in gemma annuli scitissimis lineolis exarauit, alius in Achate nouem musas cum Apolline impressit: melius superiori saeculo Cappocius Senensis totam de morte Christi historiam, res, actus, personas, elegantissimo artificio in suis vnguib; delineant: melius quoque Fraciscus Alumnus, qui symbolum Apostolo u, & Euangelium Ioannis, in denario orbiculo magna Caroli quinti, & Clementis septimi admiratione descripsit. Quid in horologijs, vt triumpharunt ingenia: Alia folijs, & iunae cursus definiunt, alia quavis hora homines e somno excitant, & lumen accendant, alia stultas accedentes, & recedentes linguarum ictibus referunt. Ex eo enim, quod Antonius Perfarum ad Carolum magnum In peccatorum

Cic. de vi-
aculis.

Claud. in
sphaera Ar-
chimed. in
Tostad
um in Ge-
nesin.

Maiolus.

Galen. l. 17.
de usu par-
tium
Vide dies
canic.

misit anno octingentesimo septimo, duodecim equites modò singuli, modò bini, modò terni, modò vno agmine omnes apertis tot fenestris turmatim exiliebant, exercitum dixisses è portis castrorum erumpentem. Num verò prodigio simile est, quod horologium cum campanula, & indice, cum tot libramentis currentibus, & recurrentibus rotulis, in Caroli quinti annulo peritissimus artifex inclusit: Confer nunc ista ingenia cum Albanis, & Thracibus, qui solem disci cum magnitudine esse iudicans, lunam capiti impendentem timent, ne cadat; cœlum scalis posse adiri putant, vitro parente nati sint nesciunt; testas, & lapides scœno molliunt; lumen extinguunt, ne à pulicibus pungantur.

Causa huius varietatis.

CAPVT III.

Equidem diuersos specie animos asserere temerarium duco: at omnes virtute, & dignitate pares esse, nec referre, vtrum anima sit Agamemnonis, an Thestie, Alexandri, & Margite, Iulij Caesaris, an Bambalionis, multorum, & grauissimorum hominum sententijs hæc opinio non mediocriter refragatur.

Quid enim aliud est, quam maximum ornamentum ex vniuerso tollere disparitatem perfectionis? quàm Deum similem illi pictori facere, qui præter cupressos pingere nihil poterat? Nunquid ipse eodem lumine stellas omnes incendit, eodem virore arbores irradiat, eadem purpura vestit flores? An quod facit in floribus, stellis, arboribus, hoc ipsum facere non poterit in mentibus? Ex eius fortasse natura repugnat? at immensa est & inexhausta virtus. Ex animis? nihil minus, sequuntur enim, vt mollis cera pollicem fingentis Dei. Haud negarim aliquid syderibus, multum loco, corporis temperamento non parum, institutioni plurimum tribui oportere, à quibus ingenia varijs modis affici videamus. Nam, qui sub crasso aere nascuntur, obrusiores, vt Bœotios; qui sub puro, & delicato, ingeniosiores, vt Athenienses fieri, satis, superque trita veterum dicta docuerunt: ex institutionis verò fonte manauit tanta, quæ in diuersis gentibus cernitur ingeniorum dissimilitudo. Perfæ ferè omnes otiosi, propter Palatinæ opera assidua obsequia Syri cupidi, & auari, vt qui in continua resi-

stitoria exercitatione tererentur. Assani molles, vt quorum patria delicijs afflueret, Alexandrini derisores, vt qui à puero diceria, & sales fingerentur, Cappadoces, Cilices, Cretenfes mendaces, & fraudulentos, vt mari, & nauticis rebus affucti, Campani superbi, & arrogantes, quales in summa rerum affluentia nati homines esse solent, & ista quidem ad communes ingeniorum propensiones huc, vel illuc inflectendas vim habent non mediocrem, at in magnis ingenijs aliqua vis est superior, quæ Dei lumine accenditur: quemadmodum enim in corporibus videmus, etsi omnia ex primo luto, quod magnus ille architectus singulari artificio machinatus est, sciamus esse profecta. Tamen quæ in pulchritudine, & deformitate: quæ in robore, & debilitate: quæ in agilitate, & tarditate discrimina cernimus: Rusticellus Hercules mulum suum tollebat humeris. Athanatos quingenario thorace plumbeo indutus, cothurnisque quingentorum pondo calcatus (præclara Venetis fundalia) per scenam ingrediebatur. Adolescens Turca sub Ferdinando Gonzaga, corpore haud quidem magno, sed tereti, assumpto homine in humeros, per funem ad dimidium recti anguli accliuem adiectis gladijs triu feruè palmorum longitudinis præacuaris, acieq; nouacula pedum mallcolis ascendebat, adeò distentus, vt nec in plano facile fuerit sic ambulare: inde funi superpositam tabulam passibus traiecit: cum vix ipsa, vel momento rudenti insistere posset, mox suppositis patellis aneis absque vinculo, quas extentis pedibus retinere cogebatur, per eundem funem ambulabat. Quis non stupeat, & nostra corpora scitilia, hoc acreum, aut igneum esse dicat. Ita in ingenijs euenire solet, dices alia ex cælo delibata, alia ex halitu luti expressa: diuinus Plato aperfos quidem omnibus igniculos esse dicebat, sed in alijs languidiores, in alijs aciores. Mercurius ille ter maximus animis, antequam in corpora laboreretur, craterem mentis singulis esse propositum fingebat, quem alij tantum delibarent, alij modice biberent, alij plenius, quidam se rotos in eum ingurgitarent, qui omnium essent ingenij splendore florētissimi: Quis quid est, gaudeant bene nati, & qui à natura animam bonam, bonam mentem, bonum ingenium sortiti sunt. Hoc primum cultura nostræ fundamentum statuo.

Plin. l. 17. c. 20.

Cardan. in subtil.

Mercur. Triumf.

Tris

*Tria ingeniorum genera que literis apta,
& vnde sumendum cultura
exordium.*

CAPVT IV.

Sed quale tandem erit istud, quod quarimus? Ingenij, & doctrinae princeps Aristoteles commodè quidem ingenia in tria genera diuidit, & alia inertia facti, & stupida, quibus nihil ad res gerendas ineptius. Talis Claudij Caesaris, imò slipitis indoles fuit, qui cū Messalinam vxorem calcato lecti genialis scedere in omnibus adulterijs volutam probè sciret, agrè tandem in id consiliū adductus est, vt eam per speculatorem trucidari iuberet. Re deum confecta, & eodem die ipsi nuntiata post vnam, aut alteram horā querebat (vir admodum memor) quid Domina esset factum, quò minus ad coenam veniret. Alia nimis velocia esse censeret, & calida, quae plerunque in stultitiam, & furorem degenerant: & exempla quidem illustra in Hermogene & Caligula Caesare vidit antiquitas, quorum vnus, qui anno ætatis decimo quinto, incredibili hominum concursu, magna doctorum admiracione, ipso etiam Imperatorum plausu, dicebat ex tempore, cū atatem virilem attingisset, adeò hebes factus est, vt quod est ab Antiocho non insipidè dictum inter pueros senex, inter senes puer videretur, & esset. Alter, qui à puero celerrimos ingenij motus habebat, in eam vecordiam deuenit, vt palam cum Iouis statua nunc blandiens, nunc increpans versibus Homeris colloqueretur, lunam plenā, & fulgētem in amplexus inuitaret, horreis conclusis populo Rom. famē indiceret: ad summū equo incitato, quem præ cæteris carissimum habuit, consulum destinaret. Tertium locum obtinent *sapientia*, quae sedata sunt, & mansueta, atque ideò meliora ad omniem rationem humanitatis.

Non placent ingenia simiarū, quae versatili leuitate desultoria huc, & illuc volitant, in nugis, & quisquilijs triumphant, in serijs rebus hebescunt: sordent mihi pigra, & abdomini dedita porcorum, quibus nisi culinae nidor submouerit, nunquam excitabuntur; nauseam mihi faciunt sordida simul & callida vulpecularum, quae nihil nisi lucri pecuniae, & malitiae vias consectantur, in quibus si turpiter insaniant, nunc per beata existimantur. Volo inge-

nium, quod simplex, cæcidum, solers, confias, feline lentum, magnum, exaggeratum, quod se supra auaritiam, supra voluptatem ad cœlum vsque efferat. Bene habet, designatum est à nobis solum, in quo olitoris nostri desudare, & longè, lateque excurrere possit industria. Primum igitur fundi ingenium cognoscat, deinde subigat, expurget, molliat, excolat. Educat mihi purioris doctrinae riuulos, quibus tenella germina irriuentur, quò mitius crescant, & felicitius. Disponat classes, quasi pergulas, smaragdino virore illuminatas, & affinis per iusta interualla arboribus, componat areolas puras, mundas, elegantes, è quibus suauissimi florum, an potius virtutum omnium afflentur odores. Ad hoc accedat oportet institutio, non triuialis, sed generosa, quae à pietate prima iaciat fundamenta, & per magnarum virtutum gradus emissā, ad Deum vsque scientiarum fontem pertingat.

*Aduersus eos, qui Christiano cultu emolli-
ri, & languescere dicunt ingenia.*

CAPVT V.

IN quo mihi confutanda est vetus querela eorum, qui Ethnicorum, & etiam turpissimorum opera, & ingenia nostris anteponunt, qui Christianarum virtutum cultu magnos animos obtundi, minus ad rem militarem aptos, minus ad iurisprudentiam, & eloquentiam fieri clamant, eorum gloriam aut extinguere, aut meticulosa superstitione retardari: liberum esse oportere felix ingenium, vagari per omnia, nihil intactum relinquere, sibi Catullos, Martiales, Petronios euirari, & æterna debilitate castos, & instabiles emitti. In quo, Deus bone! quantus error eorum, qui hæc dicunt, si non vident, idcircone Deus scientiam dedit, vt virtutem pro ludibrio haberemus: Idcircone Christianos fecit, vt propudiosos amores, vt Gomorriacos calamos, vt chartas, (chartas dico) imò omnium sordium sentinas, ex fescenninorum incendijs, & cineribus erutas in lucem efferemus: & hæc insectari est veteris doctrinae splendorem obscurare, de summis authoribus detrahere, ordinem de rebus, solem de mundo eripere. Ingemiscite, si quis modo vobis sensus est Constantini, & Theodosij cineres, ingemiscite. Vos, quae religiosissimis edictis coercuistis, quae excidistis, quae æternis tenebris mādastis Sotadæa flagitia, atque seclera ab hominibus Christianis post-

Suet. hoc
percipiunt
ad. & si
appellat.

Philost. in
sophistis.
Tranquil.
in Casio.

Vide apud
Baron.
edidit. Con-
stantin. con-
tra obsecro:
poetas.

sexdecim secula requiruntur, & lugentur
amissa. Vos, quam in Christianorum gymna-
sia induxistis pietatem, & quæ vos beatissi-
mis laureis cumulatam, in illas æternis syderi-
bus illuminatas, domos induxit contemni, expul-
sacerari vidimus: Et magna (inquunt) e-
mollit ingenia, quamam (malum) sunt ista mag-
na ingenia? An Mucij, qui distillantem in focu-
lo nudis ossibus dexteram spectent, & penas à
se nescio cuius irrii conatus exigant? an Ca-
tones, qui post Lybicas Syrtis, & serpentū lu-
dibria, animas projiciant, non profundant? an
Porcia, quæ cum ferrum negarit fortuna vitæ
carbonem extrudant? an Iuliani, qui amisso apud
Persas per dedecus exercitu afflicti, sauci, mori-
bundi in Christum manantem è vulnere
euorem contorqueant? an Diccarchi, & Pro-
tagora, qui de Deo an sit, nec ne, modo ferueat
olla, inquirendū non putant? an Lacones, qui
(vt est apud Plutarchum in quæstionibus Græ-
cis) *nemo in bonum fieri publicis literis in colūna
incisissanxerunt?* num potius magna, & diuina
ingenia Clementis Alexandrini, Gregorij,
Basiliij, Chrysostomi, Augustini, Hieronymi,
qui Christianæ pietatis gradibus, ad id doctri-
næ, & eruditionis venerunt, quod superiora se-
cula nō viderūt, posteriora admirari magis, quā
imitari possunt. Doctores loquor, & sanctos,
quid Imperatores: ex qua schola limati ad im-
perium prodierunt? quibus disciplinis institu-
ti hostes terrore, suos amore deuinxerunt? qui-
bus præceptis informati vitæ colūnas Hercu-
lis nominis sui famam diffuderunt: de veteribus
nihil dico, quorum exemplis pleni libri, plenæ
sapientum voces, plena ora posteritatis. De no-
stris loquor, quorum domesticas virtutes intu-
eri nobis integrum est, quibus tandem artibus
inuidissimus alle Martellus anno 730. Abde-
ramum Sarracenum cum prodigioso quadrim-
gentorum nullium exercitu in Gallias irruentē
repressit, & trecentis quindecim millibus in-
terfectis in pugna Turonēsi castauit trophæa,
quæ nullus antiquorum Cæsarum potuit ade-
quare? quibus tanti patris soboles Pipinus bis
cum maximo, atque fortissimo exercitu Al-
pes penetrauit, & primum Arnulphum Longo-
bardorū Regem, deinde Gaiffam in summū Pō-
tificem, & sanctissima religionis nostræ pigno-
ra rebeli animo ferocientes pacauit? quibus e-
ius filius Carolus Magnus per omnes terrarū o-
ras, quasi fulminum terroribus cinctus arma
circumtulit, easq; non magis suis cursibus per-
agrauit, quam victorijs, atque triumphis illu-

Franci.
Christianis-
simi & for-
tissimi.

stravit: Quibus sanctus ille Rex Indouicus, cū
mille, & quadringentis nauibus (non tot olim
Agamemnon rex regum ad Troiam naviga-
uit) Syrtis, Charibdes, atque infana Syllarum
latratibus, fluctuumque vorticibus maria con-
tempfit, & ductantem inter extrema omnia
animam pro Christi gloria feliciter effudit in
victoria: num probitate, nū simplicitate, nū
pietate? Age, perfrica frontem, quisquis es He-
roum obrectator, & die Christiano cultu e-
mollita hæc ingenia ad focordiam desciuisse, &
si lubet inuisperitos percontari, quare, quinam
viri fuerunt Africani, & Epagathi, Teutullia-
ni; si oratores, qui Athenagora, Iustini, Fir-
miani, Arnobij, Saluiani; si poetas, qui Pruden-
tius, Sidonius, Apollinarius, Sedulius, Nonni, Ron-
sardi; si historicos, qui Eusebij, Theodoretus, E-
uagrius, Seuerus Sulpitius, Baronius?

Quere, an refrixerint? an emarcuerint? an
Christiani mores aliquid de eorum eruditione,
industria, subtilitate detraxerint? Omni nō in-
genijs verè Christianis nihil præstantius fuit,
aut augustius. Germana enim est eruditionis
pietas, & rerū magnarum comes perpetua. At-
que, vt mala quædā olitores cermanitatis ap-
pellant semper coherentia, semper gemella,
nunquam singula in fetu, ita se mutuo amici-
tiæ fœdere, & incredibili societatis commercio
ista consequuntur, nec sine iactura à se muticè
distingui, atque separari possunt. In meridiano
orbe, vt aiunt, præcipuam nobilitatem obtinet
palma Syagri, proximamque Margarides, eæ
breues, candidæ, rotundæ, cinis, quàm balanis
similiores; vnde & nomen à Margaritis acceperunt.
Vna eæ arbor in Chora regione esse traditur.
Vna & Syagrorum, quæ mirum dictū cū Phœ-
nicæ aue moriuntur, cum eadem renascuntur.
Ego verò sic arbitror, & sic mihi persuasum, nō
tantum esse palma Syagrorum, & Phœnicis
commercium, quantum pietatis, & doctrinæ.
Hæc illam, tanquam sororem amat, complecti-
tur, exosculatur; sine eadem languet, contabescit,
emoriatur. Quam obrem, & his stabilitæ fun-
damentis Christianorum scholæ, omnes Eth-
nicorum academias bonitate, numero, dignitate
facile superant. Omittō quantæ veneratio-
nis fuerit apud Iudeos, sanctissimum illud
Melchisedecis sacrarium, Iacobi Patriarchæ
rudimentis nobilitatum, à quo scholarū insti-
tutionem profectam esse volunt, & in omnes
nationes longè lateq; propagatam. Nihil dico
de nobilissima Perueni schola, quæ ab ipsis Chri-
stianæ Religionis incunabulis caput Alexandriae
Iapica-

Plin 13, 8
14

Vide Baro-
nium.

sapientissimorum hominum, Clementis Ale-
xandrini, & ipsius Origenis, caeterorumq; non
dissimilium studijs feliciter illustrata. Sileri-
pator de gymnasio Theodosiano, in quo sex
Rhetores, viginti Grammatici, imperatorijs
stipendijs honestati, magno Christianae iuven-
tutis concursu vna docuerunt. Quid habet tan-
dem antiquitas, quod non dicam, cum A cade-
mia Parisiensis pristina maiestate, sed cum me-
diocri quidem schola comparari possit: scimus
sub Claudio Imperatore Romanos doctoris
Graeci penuria, Massiliam liberos misisse, vt
Graecica literatura excolerentur. Discimus
ab Eusebio, sub Domitiano primum Romae
Quintilianum, publica mercede conductum ex
Hispania Rhetoricam docuisse. At apud nos,
nullus penè vicus, cui non humanorum lite-
rarum magister sit publico stipendio honesta-
tus, adeo iniqui sunt Censores, qui ingenijs,
& studijs Ethnicorum plus tribuunt, quam
Christianorum.

De Ingeniorum delectu, ad eloquentiam
specialius dictum.

CAPVT VI.

Cicero de
orat.

A Pollonius ille quidem Alabendensis pra-
clari praeceptoris munere fungebatur; qui
eorum, quos ad capessendum eloquentiae stu-
dium, in suum ludum parentes mittebant, inge-
nia explorabat accuratissimè; quae si minus
essent idonea, quam primum dimittebat, ne
frustra laboribus in discendo frangerentur. Et
certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum
habendus delectus, maxime verò in eloquen-
tia, quae, vt res est omnium difficillima, ita inge-
nij felicitatem magnoperè desiderat. Hic pro-
fectò, vt aiebat Isocrates, *ὅτι ἡρακλῆς ἡδὲ νόϋ.*
A Ethiopes, vt aiunt, fortitudinis indolem in
pueris hac ratione explorare solebant: Ingentes
quasdam aues cicuratas alebant domi, quibus
tenella adhuc pusionum corpora imponebant:
Ad id autem ministerium mirabili quadam
dexteritate facta erant, vt in sublime scissores
effrent, & leni motu deuolantes reportarent:
Hoc si non pauebant pueri, si volatum intre-
pide sustinebant, eximia indolis dabant indi-
cium.
Ita profectò, & in eloquentia facere oportet,
& diligenter spectare ingenij motus, &
cursus, quibus ve pennis, & quam sublimè ferri
possit, quod in pueris, in quibus natura, vt ait

Plutar. in
Isocr.

Alexand.
Neapol. L. 2.
cap. 25.

Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris
elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statua-
mus, aliquas esse naturas veluti diuino furore
accensas, quas Dionysius Halicarnassensis *ῥῆσις*
Διαφέρας eleganter appellat: easque, vt ferrum
Siderite lapide affricatum, sic mente diuina in-
citaras, arcana quadam vi perfundi.

Talis fuit mens Origenis, qui à teneris vn-
guiculis; iam discendi cupiditate volitans pa-
trem de sacrorum dogmatum mysterijs magna
prudencia interrogabat. Pater verò admiratus,
conabatur incitatissimos naturae cursus mode-
rari, ne tantis motibus non sufficeret mortali-
tas, sed videbat in eo *Διαφέρας ῥῆσις*, idcirco
dormientis pectus, quasi sacrum magnae men-
tis domicilium excolabatur.

usob. 14.
C. 60.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos
natus duodecim, Logicos, & Rhetoricos Ari-
stotelis libros intelligebat.

D. Aug.
confess.

Hanc mentem *Διαφέρας*, magna quaedam, &
aeris incitatio mentis, & affectuum teneritudo
consequitur, qui oriuntur ex vi *ῥαυτῶτος* quae
in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum ima-
gines facillimè suscipit, ijque tenacius adha-
rescit.

Hoc in Thucidide adhuc puero visum est,
qui cum Herodorum historias in theatro reci-
tantem audiret, quibusdam narrationibus per-
motus, erupit in lachrymas: quod animaduertens
Herodorus, eius naturam *ῥῥῶσαν* pronun-
ciauit, & praedixit fore, vt in virum eloquen-
tem euaderet.

Quid verò Euripides, quam acrem, & viuiam
ἰδαιλοποιῖαν habuerit, notauit Longinus in libro
πρὸς τὸν ῥῥῶσαν. inde fluunt illi versus;

*Ὁ μῦθος ἐκέρτωσέ με ἐπίσσει μοι
Τὰς αἰματῶπες, καὶ δάκρυά μ' εἰς κόρας,
Ἄντα γὰρ αἰτῶν πῆσιον δρῶσ' ἄκουσι.*

Dicas cum ipsas furias facibus armatas vi-
dere, non scribere. Similiter cum Phaeontis
currum describit, eius animus cum equis voli-
tat, & cum adolescente ipso periclitatur.

Eandem naturam naectus est M. Tullius, qui
sibi vehementes illas perorationes, non inge-
nio, sed dolore fluere ingenue fatetur. *Quid ego
de miserationibus loquar? quibus eò sum vno
pluribus, quod etiam si plures dicebam, us perorati-
onem mihi tamen omnes relinquebant: in quo, vt
viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequer-
bar. Deinde Nulla me ingenio, sed magna vis ani-
mi inflammabat, vt me ipse non teneam.*

Cic. in or.

Et

Et de Quintiliano habet Angelus Politianus. Tantam vim concipiendarum imaginum in eo fuisse, & frequenter ita commotum, vt non solum lachryma illum, sed & pallor, & vero similis dolor deprehenderent.

Dio. Long. sigl. v. l. v. s.

Sit igitur hoc primum apti ad eloquentiam ingenij indicium: σφοδρὸν καὶ ἐνθουσιαστικὸν πάθος; & vt vno verbo dicam, furor oratorius, quem, qui solis poetis tribuunt, vehementer errant.

Alterum, est grauis quaedam acrimonia ingenij; qui enim tantum in miserationibus excellunt, & nihil habent iracundiae, facile in motus muliebres degenerant, qui non satis oratoriam grauitatem decet. Ad hanc inquit Dionysius Longinus excelsae mentis generositatem oportet ingenia liberalissimè educari, neque enim possunt seruilia, vbi praesertim vitij hominum, & grauium personarum oblistendum est, hoc libertatis decus, & παρρησία retinere. Οὐδὲ γὰρ οἶον τε μικρὰ, καὶ δειλοπρεπέη φρονεῖντας, καὶ ἐπιτηδεύοντας παρ' ἄλλων τὸν βίον διαμαρτύνει, καὶ τὸ παντὸς αἴωνος ἕνεκεν αἰετοῦ.

Tertium, est naturalis quaedam facundia, candor, elegantia, qua multi à puero cernuntur excellere, in explicandis animi sensibus iam arguti, vberes, expediti, ad quod cum vocis plena quaedam suauitas, tum decorum actionis accedit; Dona sunt Dei ad fatum disciplinae accipiendos peropportuna.

Rap. sigl. Egnat. l. i. c. 4. Lud. xiii.

Carolus Zenus septennis puer, cum eius parens ad Smyrnam à Turcis interfectus generosè occubisset, apud Clementem VI. de patris virtute, & sua orbitate orationem habuit tanta facundia, vt indolem pueri admiratus summus Pontifex, cum penes se, & habere voluerit, & iam grandem natu, Patrensi sacerdotio amplissimo decorarit. Hoc anno 1614. cum LVDOVICVS XIII. Flexiam nostram parentis olim sui HENRICI MAGNI cunabula, nunc cordis, pretiosissimi omnium pignoris domicilium, & Gymnasium regia munificentia extructissimum inuiseret, à pueris variarum linguarum oratiunculis in collegij limine exceptus est, qui ad reliquos ludos, & apparatus cederent initium: Placuit humanissimo Regi vtracunda adolescentulorum fiducia, & melioreus lepos, qui tum in labris insidere videbatur. Itaque, & eorum nomina rogare, & blandissimè affari (quae Regum nostrorum est comitas, affabilitateque sermone). Princeps optimus haud dedignabatur.

Est illa quidem expetenda puerilis facundia, non tamen ad grandem, & exaggeratam eloquentiam sufficit, nisi maioribus praesidijs instructa fuerit. Quamobrem similia plerumque videmus ingenia in Panegyricis, & mediocribus etiam causis, quae illam vim incense metis non requirunt, suauiter, feliciterque versari, ad maiores autem dicendi faces, non ita apta, compositaque inueniri: & hoc eximie inter caetera notat Longinus. παρα γὰρ μὲν τοῖς ῥητορσι τὰ ἐγκύματα, καὶ τὰ πομπικὰ, καὶ δεικτικὰ, τὸ ἄδύκον, καὶ τὸ ὑψηλόν, καὶ ἀπαντὸς περιέχει πάθος ὃ χρεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον. ὁ δὲν ἤρξατο τὸ ῥητορικὸν οἱ περιπαθεῖς ἐγκυματικὸι, ἢ ἐμπληροῖ ἐπαγωγικὸι περιπαθεῖς.

Quartum, est memoriae vis, & fecunditas, quam ob eius necessitatem eloquentiae partem constituerunt. Ita est profecto, Musae ille disciplinarum omnium auspices cum à Ioue in hanc lucem essent editae, lacte Iunonis crescere & innutiri minime potuerunt, inuenta est illis nutritrix Mnemosyne, quam nos memoriam appellamus; haec autem Iouis partum suis vlnis excepit, fouit, aluit, fecundauit. Est quasi horreum mentis memoria, in quam optimarum artium fruges reconduntur, & suo tempore expromuntur. Imo Thesaurus est, exquisitissima rerum omnium opulencia refertus, quae subinde, cum opus est, in varios vsus explicantur. Huius beneficio destitutus Orator, alioqui multis praecellens partibus, rudi, & imperito plerumque similis videtur. Quo risu omnium est exceptus Curio: qui cum contra Titiniam dicturus esset, subito totam causam oblitus, Titiniae beneficij, & cantionibus id factum esse dicebat. Sed ipse erat adeò labili memoria, vt aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quaereret. Quare, licet expeditam celeritatem, & profluentem vim verborum haberet, plurimum tamen ex defectu memoriae amittebat dignitatis. Seneca epistola vigesima septima, Caluittum Sabinum facere perstringit, qui cum esset, & tenui, & ad singula vacillanti memoriola, docti nomen aucupatur. Nunquam vidi hominem beatum indecentius: huic memoria tam mala erat, vt illi modo nomen Vlyssis excideret, modo Achilidis, modo Priami, quos tam bene nouerat, quam paedagogos nostros nouimus. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddidit, sed imponit, tam perpetam, quam ille Troianos, &

Cicero in Bruto.

Sen epist. 27.

Archi-

Archivus perſalutabat, nihilominus eruditus volebat videri.

Hanc itaque compendiarîa excogitavit, magna ſumma eruit ſeruos, vnum qui Homerum teneret, alterum qui Hefiodum Nouem præterea lyricis ſingulos aſſignavit. Poſtquam hæc familia illi comparata eſt, cœpit conuiuas ſuos inquietare. Habebat ad pedes hoſiâ quibus ſubinde cum peteret verſus, quos referret, sæpè in medio verſu excidebat. Hæc detrimen- ta memoria. Contra verò ijs, in quibus floruit, boni, & felicitis ingenij fuit indicij, quod rectè norat Fabius. Solet enim maximè quietos, & tranquillos animos comitari: inquietis verò, & leuibus prudens memoria inſidere nõ poſteſt, ſicut nec in proſtuenti ſigillum imprimitur.

Excellentes fuerunt memoria Cyrus, The- miſtocles, Cyneas, Carneades, Horreſius, La- tro Porcius, Proæreſius, qui omnes inſigni quoque ingenio fuerunt. Non ſunt igitur au- diendi, qui memoriam ſtultorum *κρημα* no- minant, quod eos in hac parte natura defece- rit. Fieri poſteſt, vt ſtulti propter acrem *παρρη- σιας* ardorem multa meminerint. Hæc memo- ria tamen brutorum eſt potius quam homi- num: nos de ea loquimur, quæ cû ratione, dif- curſu, & prudentia copulata eſt, quæ ſplendi- diſſima, & ex omni parte perfectâ ingenia ma- gnopere illuſtrare ſolet, & ſi quæ magna ſunt, atque ſupra communem modum exaggerata, & vim iudicij, & memoriæ felicitatem, ex æquo naſta ſunt. Sed in iuuenibus propter calorem, & puriores humores promptior, & fidelior: in viris ſenſcentibus, propter im- pedimenta naturalia, & tot imaginum multi- tudinem partim eraditur, partim interrumpitur, partim etiam veluti quibuſdam velis obnubitur. Gaudeant in hac parte bene nati, quibus natura hanc vim impertita eſt, per- inde enim eſt, ac ſi oculus in occipitio con- ſtituiſſet, quo veluti alteri lanæ intelligentiæ, & memoriæ facultate videant *τὰ ἴσθητα, ἢ ὄντων*. Itaque hæc pars diligentiffimè exco- lenda eſt, quæ facile vna ex omnibus mentis facultatibus conſeſcit. Erit autem felicior, ſi moderatè exerceatur, non multis, & artificio- ſis illis imaginibus confundatur: Aduuertur deinde tota ratione victus, cibus, potuibus, exercitamentis, quiete, ſomno, pro rectâ ratio- ne temperatis.

Quincum & optimum eſt iudicium, quo ni- hil ad diſciplinâs, & vitam vniuerſam præſtan- tius eſt, aut melius. Qui vberem memoriâ na-

tuus eſt ſine iudicio (hoc enim contingere poſteſt) perinde eſt, ac ſi grandem apotheca- m habeat ſine vino, laxiſſimum horreum ſine frumento. Defectus memoriæ facilius *P. Rich. in acad. bona.* quidem excuſatur, quia licet ſit ea pars valdè *etc.* nobilis, non eſt tamen prima, deinde à multis rebus fortuitis aut pendet, aut iuuatur, quò ſit, vt nimis culpan- di ſint, qui non habeant, & ipſi ſuam in eare ingenuè fateantur imbecillitatè: Iudicio autem qui velit cedere, aut eo ſe de- ſtitutum putet, rarus eſt, quod hanc partem omnes ſua natura, ſi modo dignitatem teneat, accommodatiſſimam ducunt. Et certè, qui iu- dicio caret Orator, quaſi Cyclops Homericus eſſoſo oculo in tenebricoſâ corporis ſpelunca iactetur, & afflicteſtur neceſſe eſt.

Iudicium eſt amuſſis, & norma mentis. Rationis ſcilicet approbatio, & improbatio, quæ poſtquam in veri inueſtigatione elabora- uit, tum iudicium, quaſi Cenſor, quid aptum ſit circumſpicit, quid ex quoue naſcatur, quid cuique ſit conſequens, quid alienum, quid repugnans, quid conſentaneum, conſuſa deni- que, & permixta diſiungit, diſiuncta conciliat, rerum nodos tangit, & explicatiſſimè diſſol- uit. Hoc eſt verè præſtantis iudicij munus, quod vt apparet in veritatem, ſicut voluntas in bonum, ſua propenſione rapitur, ſed cum re- rum cauſæ adeò ſint ignora, & mendacium veri ſimilitudine perſæpè imponat, difficile eſt in hac parte ſemper eſſe felicem.

Meliora ſunt iudicia, quæ liquidiora ſunt, & minimè conſuſa, quæque rem diu exami- nant, antequam præcipitent ſententiam. Dere- riora plerûq; mntium virorum, quæ licet quid expediat videant, tamen vel ſui diſſidentia, vel aliquo affectu facile abripiuntur. Derectima ſunt omnium ſuſpicacia, obſtinata, maleuola, & ad omnem incredulitatem rigore quodam mentis obfirmata. Et hæc de ingenij notis ſatis. Cæterum ſine ſtudio, & doctrina gladius eſt in vagina reconditus, cuius acies quotidie he- beſcit, atque retunditur. Hæc igitur ſummo pe- re curanda eſt.

De ſtudio, & exercitatione eloquentiæ.

CAPVT VII.

VETERUM eloquentiam mirificus exerci- tationis incendebat ardor, eaq; vis alebat, quæ neque flexu ætatis, neque honorum de- curſu

Memoria eſt oculus in occipitio.

Vide Philo. p. 523. & 524. in ſo- phiſta

curſu poterat conſiſtere, declamabant enim ferme quotidie inter priuatos parietes, Senatores, Conſules, Imperatores: tales erant grandes illi Ciceronis præextati Hirſius, & Panſa, qui in Conſulatus dignitate, in illo honorum omnium apice, ſub M. Tullio culturam ingenij, & eloquentiæ capiebant. Certè Seneca controuerſiarum libro quarto ad Nouatium, & Melam, refert Polionem Aſinium, intra quartum diem, quam filiam amiſerat, declamaſſe, præconium illud ingentis animi fuit, malis ſuis exultantis. Haterius verò Senator ampliffimus admiſſo populo ex tempore, ſolus omnium Romanorum, in latinam, Græcam tranſtulit facilitatem, extemporaneam orationem intelligit, quæ apud Græcos maxime floruit, cuius author primus Anaximenes fuiſſe cõprobatur à Pauſania. Extat adhuc Themiftij Euphradis oratio, quam habuit in promptu, ubi gratis affluit exordium, cum ſe excuſans dicit Phidiam, vel in vna quidam Mineruæ crepidula elaboranda multum ſtudij impendiſſe, quo fit, vt oratores hac tumultuaria opera nihil excelſum, aut politum ſuadere valeant: Conſtat idem ex Eunapio, qui Proceſſum illum ſpirantem Mercurij in terris imaginem, de propoſita ab æmulis quaſtione dixiſſe refert ex tempore, magna omnium admiratione, quam incredibili cumulauit commendatione memoriæ, cum totam orationem, vt erat à Notarijs excepta, eodem temporis veſtigio iſdem verbis prætexiit. Hęc oratio, ſiue facultas appellabatur diuina, vt refert Philoſtratus in AElchine, quod ſupra mortalitatem eſſe videretur, tam diſertè orare ex tempore. Verum illud ex vi ingenij, & aſſidua exercitatione profluēbat, quibus riuulis irrigata, ad immenſum decus ſurgebat eloquentia. Operæ præmium eſt, ita plerumque adoleſcentes acere, vt vim, copiam, & facilitatem orationis aſſequantur, non autem ſcriptis, & præceptis obruere: ea tamē lege, ne hac extemporanea fiducia etati meditatam ſcriptionem negligant, in qua deure-

Eunapius in Proce.

Quos dicitur quid sit.

in qua deure-
 γὰρ φρονήσεσ ἑσφάρε-
 γαί.

DE CAUSIS CORRUPTE
 eloquentiæ.

Vbi celebres Taciti, & Senecæ loci comparantur.

CAPVT VIII.

Corruptæ eloquentiæ cauſas præclare complexus eſt Cornelius Tacitus in nobili dialogo de oratoribus, quas malo ab eo, quam à me, ad culturam ingeniorum audiri. Deficit inquit eloquentia ab iſta vetere gloria non inopia hominum, ſed deſidia iuuentutis & negligentia parentum, & inſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui. Ego de vrbē, & his proprijs, ac vernaculis vitijs loquar, quæ ſtatim natos excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus comitantur, ſi prius de ſeueritate, & diſciplina maiorum, circa educandos, formandosque liberos, pauca dixerō. Iam primum ſuus cuique filius in vna parente natus, non in cella empæ nutricis, ſed gremio, ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis, eligebatur autem aliquis maior natu propinqua, cuius probatis, ſpectatisque moribus, omnis familiæ ſoboles committeretur, coram qua, neque dicere fas erat, quod turpe dictum, neque facere, quod inhoneſtum factum videretur, ac non ſtudia modo, curasque, ſed remiſſiones etiam, luſusque puerorum ſanctitate quadam ac verecundia temperabat: ſic Corneliam Græchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Actiam Auguſti matrem præſuiſſe educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. Quæ diſciplina, ac ſeueritas cõpertinebat, vt ſyncera, & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuſcuſque natura, toto ſtatim pectore acciperet artes honeſtas, & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaret, id ſolum ageret id vniuerſum hauriret.

Pueri à iu-
 uero vno
 ſigendi.

Quantum
 proſit ad
 ſtudia pu-
 ritas animi

At nunc natus infans delegatur græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus, aut alter, ex omnibus ſeruis plerumque viliffimus, nec cuique ſerio miniſterio accommodatus, horum fabulis, & erroribus pueri ſtatim, & rudes animi imbuuntur, nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infantulo domino aut dicat, aut faciat, quando etiamſi ipſi parentis nec probitati, nec modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuie, & libertati, per quæ paulatim impudètia irrepit, & ſui, alieniq; cõ-

temptus. Iam verò propria, & peculiaria huius vitis vitia penè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum, equorumque studia, quibus occupatus, & obsessus animus, quantum loci bonis artibus relinquit: quorumquemque inueniris, qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus, nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent, colligunt enim discipulos, non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, & illecebris adulationum. Transco prima discipulorum elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur, nec in auctoris cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitia, vel rerum, vel hominum, vel temporum satis infimitur.

Luce in-
det, ex moxij
colloqui.

Præceptores
graves qua-
rendi, non
fabularum
narratores,
fauoresq;
uictorum.
Solidè iaci-
da studiorū
fundamenta.

Magnificè
quoque de
hac materia
Sen. l. 1. con-
in præf. p. 8.

Hæc auctor iudicij acerrimi de seuera puerorum educatione, sub sancta disciplinæ legibus.

Idem quoque argumentum nobilissimè traxit Seneca in præfatione libri i. controuersiarum.

(Quicquid (inquit) Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut opponat, aut præferat, circa Ciceronem effloruit. Omnia ingenia, quæ lucem nostris studijs attulerunt, tunc nata sunt. In deterius quotidie deinde data res est: siue luxa temporum. *Nihil est enim tam mortiferum ingenijs, quam luxuria:* siue cum præmium pulcherrimæ rei cecidisset, translatum est omne certamen ad turpia, multo honore, quæstusque vigentia: siue fato quodam, cuius maligna, perpetuaque in omnibus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem, quam ascenderant relabatur. Torpent ecce ingenia desidiosa iuuentutis, nec in vllius honestæ rei labore vigilatur, somnus, languorque, ac somno, & languore turpior, malarum rerum industria, inuasit animos. Cantandi, saltandi que nunc obscœna studia effœminatosteneat: & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, & mollitiæ corporis certare cum sceminis, & immundissimis se excolere munditijs, nostrorum adolescentum specimen est. Quis æqualium vestrorum? quid dicam satis ingeniosus, satis studiosus, immò, quis satis vir est? Emolliti, eneruæque quod nati sunt inuiti manent, expugnatores aliena pudicitia, negligentes sui, in hoc, nec Diæ tantam mali permittunt,

ut cadat eloquentia, quam non miraver, nisi animos, in quos se conferret, eligeret.

Nec minus disertè Quintilianus.

Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes, & mentis, & corporis frangit. *Quid non aduultus concupiscet, qui in purpuris reperit?* Nondum prima verba exprimit, iam coccum intelligit, iam conchylum poscit. *Ante palatum eorum, quàm os instituumus.* In lecticis crescunt, si terram attigerint, è manibus utrimque sustinentium pendunt. Gaudemus si quid licentius dixerint. Verba, ne Alexandrius, quidem permittenda delictijs, risu, osculo excipimus.

Hæc grauissimi auctores, qui vno consensu pestiferum, non modo eloquentiæ, sed & ceterarum honestarum artium virus esse delicias, & vitia, satis ostendunt, quæ, si teneris mentibus inhæserint, frustra magni proventus sperantur eloquentiæ. Iam, quod ad tradenda disciplinæ rationem attinet, prouidendum est, ut quod in optimis scholis, à quibus petitur, fieri solet, omnia ordine, & loco, à discipulis excipiantur. Nam, quæ est humani ingenij desultoria curiositas, amat volitare per omnia, & maiora suis tentare vitibus. Ex quo videas plurimos nondum satis à Grammaticis dedolatos sublimis eloquentiæ decora temerè consecrari, quibus omnino studijs, & ingenijs, non subest vera vis, nec penitus immillis radicibus innititur, ut quæ summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt, & imitari spicas herbulæ inanibus artibus ante messem flauescunt, ut ait Fabius.

Quamobrem & illi, non satis tempestiuu leuium quorundam ingeniorum impetus sunt restringendi, & cum tribus maximè rebus tota eloquentiæ doctrina contineatur præceptis, stylo, & varia eruditione, præceptorum is adhibendus est modus, ut neque negligantur à studiosis, neque à magistris plentius, & scrupulosius ingerantur. Nam, qui summorum auctorum lectione contempta, toti sunt in leuium præceptorum farragine conquiescenda, mihi profectò videntur ad molas consensescere. Eruditio, si parce adhibeatur, stylum exhilarat; si inferciatur, obruit, orationisque salubritatem varijs idiomatibus confundit. Vna bene dicendi ratio, rerum omnium difficillima plentius iuuentuti excolenda est.

In quo quidem, rectè mihi præcipere videntur, qui fundamenta per solidū subdere de-

excrescant, quò tota operis substructio foelicus assurgat. Sic enim in rebus à natura fieri cernimus, vt quæ leuiores orla principijs effudit, paulatim ad amœnissimum florem elegantia perducatur.

Arbores primum inoculantur, mox pubescent, folia enata pube formantur, formata panduntur. Hinc flosculos ridere, gemmas turgescere, fructus tumescere videas: Postremò succum vi caloris conditum, paucis in voluptatem, pluribus in necessitatem cedere.

Ad hanc formam componenda sunt ingenia, & lingue puerorum, vt primum vagite, deinde balbutire, postea verba proferre, tandem suis incrementis læti hilarius fluere: Mox cum oportuerit succingi, maturefcere, ad summum canescere velint.

Nihil à primordijs statim fuit perfectum, sed per inferiores gradus deueniendum est ad summum. Quamobrem nunquam eorum probamur consilium, qui adolescentum ingenia, licet perquam viuida, statim ad seuerius illud loquendi, scribendique genus duci, & intra concionum claustra coercere volunt. Ex quo videre est, quosdam vix latinitati satis initiatos, iactantius in ore seueriores habere literas, ad quas petrarum admittitur tyrocinium. Discant imprimis loqui congruè, propriè, signatè, mox renidere quibusdam elegantiarum violis; deinde secundiori Ciceronis vberè suauiter innutriti, ferri incipiunt oratione perculta, deliciosa, lasciuiosa, ac tanquam in longiori stadio, & apertiore campo liberius decurrere, donec ætate, iudicio, & vsu maturiores, varios authores euoluant, & incipiant secerne inania a solidis, fucata à pulchris, adumbrata a veris. Alioqui deridentur in saty-

D. Ambr. l. 1. off. c. 10. ra, qui vix *Ponere lucum artifices, heroas sensus affrunt.* Qui nauim in mari regere gubernaculis studet, vel remis ducere, prius in fluuio præludit. Sed quoniam hæc in scholis discuntur, plenius & à Quintiliano pertractata sunt luculentius, fatius mihi videtur de imitatione, quam vnã ad discendam eloquentiam pleniorẽ viam censet Longinus, paulò fusius disserere.

De Imitatione.
CAPVT IX.

Orpheum vatum omnium præstantissimum ferunt, cum satis concessisset, viam in mortuis cineribus reliquisse vim suauitatis. Nam quæ iuxta eius sepulchrum ædificabant Luseinæ, si Pausaniæ credimus, suauis canebant, & mollius, quasi ex demortui poetræ reliquijs genium haurirent iucunditatis.

Longè profectò se res clarius habet, in illustrium authorum imitatione, ad quorum monumenta (libros, & opera intelligo) qui solent memorari, & cum mortuis iucundissimam habere consuetudinem, inde vim, & afflatum sapientiæ, non obscure ducunt, cumque similitudine gaudeant animi, quod ait Proclus in Timæum, & tota penè scæna humana vitæ plena sit imitatione, atque imaginibus, certè in stylo non ignobilem obtinent locum. Quid enim sine imitatione contingit? quid ex aliorum ingenijs non expressum? quid ab his non est ductum fontibus? qui primum, ex æternæ mentis sinu profluentes, latissimè in res, opesque humanas redundarunt: vnde vita tot scientijs nobilitata, tot exculta bonis artibus, tot munita præsidijs ad hanc perfectionem, nisi ex imitationis opibus effluit? vt modicus primum igniculus affluente pabulo, paulatimque succrescente, latius vsque manat incrementis. Sic hominum ingenia, vbi primum radium diuinæ lucis ab imitationis simulachris expresserunt, priuatis augent studijs, & in immensum propè attollunt decus.

Quod cum in omnibus artibus clarum sit, atque manifestum, tum in ipsa eloquentia splendidius elucet, quæ leuibus per texta principijs, varia postmodum ingeniorum contentione, & imitandi studio venit ad summum.

Omnino apertissima ad eloquentiam via est, si quis veterum, qui modò eloquentes fuerunt, vestigijs insistat, & ex eorum scriptis vias exprimat effigies.

De qua re tibi Dionysij Longini locum per elegantem subiiciam.

Ὡς καὶ ἄλλοις παρὰ τὰ εἰρημένα ὁδὸς ἐπὶ Διο. Γ. οὗ
τὰ ἑλληνικά τεύχη ποιάδε, καὶ τὶς οἱ τὴν ἔμπροσθεν περὶ τῶν
μεγάλων συγγραφέων, καὶ ποιητῶν μίμησις
τε, καὶ ἑλλήσις: πολλοὶ γὰρ ἀλλοθίω θεωροῦν-
ται

Pausa. in
Boet. 105.
edit. f.

Proclus in
Timæum.
Imitati-
onis neces-
sitas.

ται πνεύματι τ' αὐτὸν Ἰσοπόρ, ὃν καὶ τὴν πο-
δίαυλό; ὅτι ἔχει Ἰσποδο πηγιάξισαν. ἔνθα
ῥηγμά ἐστὶ γῆς ἀναπόρον, ὡς φάσιν, ἀτμὸν ἐν-
δρον αὐτόθεν, καὶ ἐγκύμονα τ' ὀσμῶν καδισα-
μένω δυνάμεας, παραυτικῶς χρῆσμοδῆν
κατ' ἐπινοίαν. Οὕτως ἀπὸ τ' τῶν ἀρχαίων
μεγαλοφύας εἰς τὰς τ' ζήλων ἐκείνης ψυ-
χας, ὡς ἀπὸ ἱερῶν σομίαν ἀπορροιά τινες φέ-
ρονται ὑφ' ὧν ἐπιπνεύμασι καὶ οἱ μὴ λίαν φει-
θεστικοὶ τῶν ἐτέρων σιωπῆσι μὲν μέγα

Vides imitatores ab eo, cum Sibilla, libros
cum antro Phœbi pleno cœlesti halitu, scri-
pta, & dicta ab imitatione, cum oraculis con-
ferri.

Alia est (inquit) præterea ad orationis gra-
uitatem via, quamam verò, & qualis: Magni-
tudo Oratorum, & Poetarum imitatio. Multi
enim alieno spiritu, quasi cœlesti afflatu inci-
tantur, & Sibyllam imitantur, quæ vaticina-
batur in tripode. Illic est terra hiatus, & ingēs
latebra, quæ (ut aiunt) diuinum quendam spi-
rat, & egerit halitum, quo mens Vatis afflata,
cœlesti quadam vi ture affluebat. Simile quid-
piam contingit, in eruditissimorum hominum
libris, quos dū legimus, nescio quo pacto, quasi
ē sacris quibusdam spiraculis halitus emanant
in animos, qui inde afflati, & diuino furore
percelli, effata pronuntiant.

De praua imitatione, seu Caco-
zelia.

CAPVT X.

Imitari quidem res est, ut videtur, omnibus
in promptu, sed bene imitari, haud ita facile
est, ac existimatur ab imperitis, qui à summis
auctoribus acceptas virtutes vitio dedecorant
imitationis. Occurrit hic mihi festiua quedam
historia, quæ narratur ab A Eliano: in infantulum
inquit, fortē nutrix de more, fasciis euolu-
tum abluens in pelui tractabat, ablutumque,
& pannis infantie circumnестitum, reponē-
bat in cunis; quod ex eminenti loco prospē-
ctans simia, ut est animal non modo impor-
tuna, sed, & peruersa plerumque imitatio-
nis, idem tentare voluit, cumque infantem re-
moris custodibus iacentem introspexisset in
cunis, fenestella, quæ tum patebat in ades il-
labitur, ac primum pusionem arripit, fasciis ex-

Vs imita-
tionis.

Praclarum
simila

Aelia de a-
nimal li. 7.
c. 21.
Notanda hi-
stor. de pra-
ua imita-
tione.

pliat, & post varias gestulationes aquam
succensis carbonibus sorte calescentem in mi-
serum corpusculum effudit. Hoc ipsius faciūt
pravi imitatores, qui circa alieni ingenij fœ-
tus, ut simia gesticulati, sua demum imperitia
deprauant: hoc agnoscebat solers imitator
Virgilius, cui cum furta, & Homericæ opes
obijcerentur, fatebatur quidem ingenuè, quod
erat, se Homeri imitatore esse, sed suos ad-
uersarios infelices Musarum partus, facilius
clauam Herculi extorturos, quam pro dignita-
te, vel versiculum quidem Homericum imi-
tarentur. Ex ea peruersitate imitandi tractum
est κακοζηλίας vitium apud Græcos celeberrimum,
cuius meminit Lucianus: γίνεται ἢ
ἄσπερ ἐν λόγοις οὕτω ἐν ὄρχησει ἢ πρὸς τῶν
πολλῶν λεγομένη ἢ κακοζηλία, ἐπιτετα-
των τ' μιμητέας, καὶ πῆρα τῶν δέοντ' ἐπιτε-
νο τῶν.

Lucia. de
saltatione.

Contingit, inquit in orationibus, sic in sal-
tatione ea, quæ praua à multis imitatio appel-
latur, eorum, qui menturam excedunt imita-
tionis, & vltra decorum extendunt.

Demetrius Phalereus compris auctor, frigi-
dos sensus κακοζήλους appellat. πολλὰς μὲν Phal. de
τὰ διανοήματα ψυχρὸν ἔστι, καὶ ὡς τοῦ ἐνομάζο-
μεν κακοζήλον. Quint. lib. 8. c. 7. κακοζήλον,
latine reddit malam affectationem, additque
κακοζήλον vocari, qui quid est vltra virtutem,
quod ius ingenium iudicio carei, & specie boni
fallitur omnium in eloquentia vitiorum pes-
simum.

Demet.

Phal. de

elocutione.

Quint.

De vitijs imitationis.

CAPVT XI.

Plerima imitationis vitia recēseri possunt.
Primum est eorum, qui in ipso limine of-
fendunt, & exemplaria sibi proponunt imita-
da ex se vitiosa, quibus deinde cum priuatos
errores adstruant, noua subinde monstra pari-
unt. Quid enim sperari aliud, aut expectari o-
portet: cum cœci sibi cœcos duces adhibeant?
& illud iuuenibus imperitis satis est familia-
re, qui, cum aut duce in studijs sint destituti,
aut si habeant, bene monentem parum curet,
ad libros quosuis adhareseunt, & quàm au-
dissimè compilant, rati aliquando se thesau-
ros grandes inuenisse, vbi omnia sunt scul-
pta. Fit etiam plerumque, ut trillante susci-
tatis.

fatis lenocinio, eos, qui speciem duntaxat habent bonitatis, auidè legant, contra graues auctores, vt nimis duos, & austeros repudient. Qui ita faciunt, non magis sapere possunt, quam bens olere, qui in culina habitant; idcirco tam paucos eloquentes videmus, quod ob ignorantiam linguarum speris veteribus, permulti nouos auctores multis erroribus refertos terant manibus, quibus ipsi deteriores euadunt.

Mox datari Progeniem vitiosorem.

Secundum est eorum, qui bonos quidem imitantur, sed tam accuratè, vt totos penè describant. Talis est imitator Lucius Apuleius, qui cum ex Luciano, integra ferè omnia, vt in Asino suo aureo exseribat, auctoris nulsquam meminit, sed sibi ob permixtas aliquas fabellas totum opus arrogat, quod qui faciunt, similes illi videntur Philoxeno famosissimo helluoni, qui nidore fumi tactus alienas ædes ingrediebatur, & adpersis obsonio leuibus condimentis, quorum vsum apprimè callebat, totam deinde patinam sibi vendicabat.

Athen. l. 1. Deipn.

Violenti imitatores Proculia.

Quarta vitium expressio sollicita verborum neglectus sensuum.

Tertium est eorum, qui si vnam, aut alteram Ciceronis orationem legerint, ad eam omnia, quæ tractabunt argumenta referent, & multum sudabunt, vt alienissimos sensus intrudant: Ad summum extendent, decurtabunt, & quidlibet potius facient, quàm ab hac imitationis prauitate recedant. Quis hoc eos Procustes docuit? ille quidem prædo notissimæ crudelitatis, obuios quosque de insidijs exceptos, suo grabato applicabat, & si prociiores essent, amputatis pedibus decurtabat, si breuiore corpusculo, funibus alligatos, & intolerabili cruciatu affectos, neruorum detorsionibus extendebat: hoc faciunt, qui auctorem à suo argumento alienissimum, velit, nolit, miserè detorquent, & lacerant.

Quartum est puerile, eorum, qui de imitatione sensuum, quos satis non intelligunt, parum curant, sed toti in angustias verborum, velut in quoddam pistrinum necessitatis coniecti, anxie, & sollicitè exquirunt singula verba, quibus vtantur, & cauent maxime, ne minimum verbulum extra auctorem, quem sibi imitandum sumpserunt, excidat: illi sunt, qui ab Horatio seruus pecus appellatur, quod se tam duræ imitationis seruituti mancipent, de quibus præclarissime Polybius, σί γ' πολλοί τὰ

μὲν ἔργα τῶν ὑπομιμνησθέντων οὐ περιπαύονται μιμνήσκουσι, τὰ δὲ πάρεργα ζήλωντες ἐκβαλλοῦσι τὴν αὐτῶν ἀρετήν in fragment. pagina 1013.

Volo quidem esse verborum delectum, volo locutionem esse Cicetonianam, sed si proprium aliquod verbum, & merè latinum occurrat, quod Cicero non dixerit, non idè ab oratione excludam, quod non inueniatur in Apparatu, licet alios auctores, & apprimè latinos habeat. Quid qui in epithetis, & Parnassio omnia conquirunt, & miseros centones ex varijs panniculis confarcinant? quales tandem imitatores esse possunt? qui perinde faciunt, ac si pictor diceretur imitari, qui pratū depingens, flores inde decerptos tabulæ suæ annexerit, aut hominem reddens partem togæ illius decifam affueret picturæ, aut etiam si nasū quem exprimere non posset, vellet homini amputatum in suam transferre picturam.

Quales sunt imitatores pueri.

Detur illud quidem pueris, vt saltem copiam verborum discant, sed in viris alia ratio requiritur, scilicet vt videant, quæ verba in re, quæ in personas, & tempora belle cadant, neque res verbis, quod permulti faciunt, sed verba rebus subiiciant.

Non sunt res verbis, sed verba rebus subiicienda.

Quintum est eorum, qui, vt spirant vbiq; styli amplitudinem, quam satis syncerè non capiunt, bonos, & ad decorum personarum prudenter accommodatos veterū sensus, quod nimis mediocres videantur, excessū quoddam augent, donec in uoluptatem incidant. Benè, & disertè Virgilius, primo Aeneidos tempestatem describit.

Quintum est vitium excessus dignitatis in uoluptatem.

Incubere mari, totumque à sedibus imis Vna Eurus, Notusq; ruunt, creberq; procellis Africus, & vastos voluūt ad litora fluctus. Insequitur clamorque virum, stridorque ruidentum. Eripiunt subito nubes, caelumque diemque, Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra, Intonuere poli, & crebris micat ignibus aether: Presentemque viris intentant omnia mortem.

Exemplum in Virg. & Lucano.

Hæc satis, & pro rei dignitate. At Lucanus, cum sibi vel imitandum, vel superandum huic locum proposuisset, habenas laxat versibus, quorum multi, licet non sint contemnendi, quos tantoperè Scaliger exagitat, nimis tamen redundant, vt isti:

Ab,

Ab quoties frustra pulsatos a quore montes
Obruit illa dies: Quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit: non vilo littore surgunt
Tam validi fluctus, aliq; ex orbe voluti,
A magno venere mari, mundumque coer-

*cens,
Monstriferos agit unda sinus. Sic rector Olym-*

*pi
Cuspide fraterna, lassatum in sacula fulmen
Adi vit regnoque accessit terra secundo.*

Sextum denique est eorum, qui cum nesciant magnorum auctorum sensibus, quos decerpserunt, pondus elocutionis, aut actionis addere, vel etiam genium quendam, qui heroes istos comitabatur, affudeat, infelici prorsus exitu ceterorum sunt imitatores. Neanthus, ut aiunt, Pittraci tyranni filius, cum ea, qua de lyra Orphei fama ferebantur, audiisset, eiusdem potiunda incredibili desiderio captus est: itaque pactus cum sacerdote eius templi, in quo asseruabatur, adituro sibi pecunia non medioeri comparat, mox in suburbium profectus, ut aris periculum faceret, uti lyram pulsare cepit, tam infelicitate Orphei numeros est imitatus, ut a canibus miserabili strepitu esseratis laceraretur. Sic multos quidem videre est imitatores alienis opibus, quibus vii non possunt, ornatos, si non corporis, saltem famae lacerationem incurere. Nihil Patroelo apud Homerum profuit Achillis armatura, cum Heroicis Achillis virtutibus Jonge esset inferior: & parum certe iuvat imitatores aliena arma ostentare, cum ipsi lacerris, & viribus indigeant.

Septimum vitium frequentissimum, cuius meminit Seneca, quibus si forte aliquid in ijs, quos imitantur auctoribus arripit vehementius, hoc tam crebro usurpant, ut nihil sit frequentius. Sic Aruntius (inquit) fuit Salustianus, & in illud genus nitens. Est apud Salustium; *Exercitium argento fecit*, id est, pecunia paravit, hoc Aruntius amare cepit, possit illud omnibus paginis. Quae apud Salustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & penè continua, nec sine causa, ille enim in haec incidit, hic illa quaerebat. Vides autem quid sequatur.

ubi alicui vitium pro exemplo est.

An multi sunt imitandi.

CAPVT XII.

EXimius ille Theologorum apex D. Thomas, interrogatus, quo pacto, quis doctus euadere posset? Respondit, si vno duntaxat libro vteretur, & variorum librorum lectionem discrete condemnat. L. Annaeus Seneca. Certis inquit ingenijs immorari, & innutriti oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo seudeat. *Nusquam est, qui vbiq; est.* In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, ut multa hospitium habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est ijs, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim, & properantes transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim emittitur, nihil aequè sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta tentantur. Non coalescit planta, qua saepe transfertur. Nihil tam vile est, quod in transitu profuit. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non possit, quantum habueris, sat est habere, quantum legas. Quae quidem à viris iudicio acerrimo praeditis, dicta sunt praclare. Neque verò dubitandum, quin si quis scientiae sanctorum, aut morali Philosophiae studere velit, vno libro possit esse contentus, vel etiam nullo, ad culmen euangelicae perfectionis euadere. Verum alia scientiarum, atque artium ratio est. Neminem enim inuenio inter doctos, qui libros auidè non conquisiuerit, & cum multos haberet, plures non optarit. Quod studium non modo, in Ethnicis viguit, apud quos celebres illae Bibliothecae, ut Eumenis supra ducenta millia voluminum, & Ptolomei, Philadelphi, plusquam septingentorum, Verum Christianis, statim post tempora Apostolorum, summae curae fuit, varios libros in vsu doctorum congerere. Itaque Alexander Episcopus Hierosolymitanus celeberrimus, nobilem bibliothecam Hierosolymis instituit, in quam virorum Ecclesiasticorum scripta, ut Bezylli, Hippolyti, Caii, & aliorum reposuit, quibus & se adiutum testatur Eusebius. Caesarea bibliothecam aperuit Iulius Africanus, quam postea Eusebius Caesariensis Episcopus, & Pamphilus Laodiceum Presbyter, ad triginta millia voluminum auxerunt, quod profecto nunquam fecissent, si libri vnus vsu-

*Senec. ep. 2.
An vno libro contentus, possit quis doctus euadere.*

Quomodo intelligatur D. Thom. & Seneca

Librorum apud rectos cura, & studium

duntaxat sufficere existimassent. Sed, & ipsi, qui hoc suadent nunquam ad tantum eruditionis decus, nisi varia librorum lectione effloruissent. Quis enim maior librorum Helluo, quam Seneca? qui omnes ita peruoluit, ut maxima quæque tractans volumina non abstineret ab infimis, quod eius eruditio multiplex, & factum ad omnia, ingenium, satis indicat. Quanti verò fecerit libros sanctus ille doctor, vel illud declarat, quod vnius D. Chrysof. Homilias vbi Parisiensi, diuitijs omnibus refertissima, sed, vel ipsis imperijs anteponebat. Omnino, ut in celo non vnum duntaxat fidus rerum omnium artifex, & machinator Deus collocavit. Sed infinita prope collucantium stellarum multitudine, nobilissimum illud corpus distinxit, ut ex varijs, varia signa mortales edicerent, pari profecto ratione in hac civili vita duces, veluti ingeniorum faces, constituit, quibus ipsa collustraretur. Non ex vno flore ferta conficiunt olitores, sed in diuersis areolis diuersa florum genera studiosissime colligunt, quo suum opus, tum coloris, tum odoris, summa varietate distinguant. Quod natura in suo principatu, hoc ipsum in naturæ imitationes præstant eruditi pictores, qui nõ vno colore tabulas oblinunt, sed multorum temperie artificiosissime variant, & expolunt. Quin ipse Zeuxis omnium in pingendo ingeniosissimus, ut eximiam muliebris formæ dignitatem exprimeret, quinque sibi virgines speciosissimas ad imitandum, à Croronatis dari postulat, ut in vnam imaginem multarum pulchritudinem transfunderet. At dices, varia lectione obrui, & confundi ingenia, ita est, si infirma sint, si tumultuaria, si perperam legant sine duce, sine luce, sine fructu lectionis.

Quia verò talia sunt puerorum, bene, & salubriter præcipiunt, qui eos, in vnius Ciceronis lectionem inebere, quam diligentissime volunt. Ita enim contingit, ut principem eloquentiæ spiritum, à primario oratore, & feliciter hauriant, & alijs vitijs, quæ imprudens lectio multa secum affert, careant. Accedit, quod tunc debilitati sint stomacho, nec multa concoquere, atque digerere valeant. Verum postquam salubriori succo, à principijs fuerint imbuti, nihil vetat, quo minus varia perlegant, ut ab aliorum virtutibus aliquid trahant, quod suis astant fundamentis, quin & ex ipsis, quos animaduertent erroribus in stylo, fiant cautiore. Sit igitur noster ille im-

Libri per multi ad multiplicam eruditionem nec. ff. ary. Simile de fideribus.

Cic. de inuent.

tator, ut prudens ille Vlysses, qui

πολλὰν ἄνεα καὶ πόον ἔγνω

Multorum mores vidit, et urbes.

Vel etiam, ut magnus ille Antonius, qui in spiritualis vitæ studio currens, ex multorum virtutibus perfectissimam veluti vitæ tabulam collustraret. Nihil verò vetat in hac lustratione omnium, vnum nobis, eumque optimum, & in facultate, quam consecramur Principem eligere, cuius pabulo potissimum innutramur, quod spectatissimis viris, video contigisse, qui singulares aliquos authores habuerunt in delicijs, quos è sinu raro deponebant, dissuauiebatur Philolaum Plato, Platonem Cicero, Alexander Mammæ officia Ciceronis assiduò legēbat, D. Paulum Andronicus imperator supra ceteros amauit, in vno Tertulliano D. Cyprianus conqueſcebat.

Aliquis in ipso ad fo miliari di fuerudini diligenda

Novine an veteres imitandi.

CAPVT XIII.

VT vno veteri, sic antiquis authoribus omnium penè hominum consensus plus laudis, & exultationis tribuit. Imò, & novos fastidiosa sæcula, aut respuunt, aut infra merita longè deturunt; huc spectat querela Valerij Martialis.

Esse quid hoc dicam, viuis quod fama negantur?

Et sua quod rarus, sacula lector amat?

Hi sunt inuidia nimirum regule mores

Præferat antiquus semper, ut illa nouis.

Sic veterem ingrati Pompeij querimus umbram,

Et laudant Catuli vilia templa senes.

Ennius est lectus saluo tibi Roma Marone?

Et sua riserunt sacula Maonidem.

Rara coronato plausere theatra Menandro,

Norat Najonem sola Corinna suum.

Cornelius Tacitus hoc ascribit hominum malignitati, sicut Martialis inuidia. *Vitiomalignitatis humana vetera sunt in laude, presentia in fastidio.* Omnibus enim inſitum est, ut cur nouis cedere, & hanc laudem affectent, quam dum vident ab alio præripi, palmam eius adhuc nascentem conantur infringere. Accedit, quod veteres veluti in partem gloriæ hereditatem, & longa sæculorum serie corroboratam venerint, de cuius gradu à nouis, licet ingeniosissimis deiſci, nullo modo poſſunt. Quæ opinio eruditionis, etiam falsa fuisset, aut re ipsa mi-

Martial. l. 1. ep. 10.

Cornel. Tacit. in Dial. Cur nouis sint in fastidio.

ROS,

nor, tamen adeo omnium mentibus inoleuit, ut difficulti negotio diuelli possit.

Qui fictitium suis grunnitum simulabat Parmenio, Graeci olim theatri amores, & deliciae, tantam sibi apud omnium animos conciliarat dexteritatis opinionem, ut ipsi porcorum grunnitus editi, nihil ad Parmenionis suum esse dicerentur: simili ratione nouorum industria, licet re ipsa excellentissima, fama, & iudiciorum malignitate, saepius obruitur.

Veteres non tantum opinione nouis antecellunt. Cur veteres nouis praestantiores.

An etiam extant legitima caussae, cur nouis veteres praeferrantur, neque illud in sola opinione temeritate situm est, atque collocatum? Primum illi, quo a fonte propius abfuerunt, magis sinceros nuulos videntur exhaustisse, qui inde per varia ingenia, eaque, ut fert humana imbecillitas, diuersis vitijs oblita, suae integritatis plurimum amiserunt. Deinde quod ad eloquentiae rationem maxime attinet, antiqui fere omnes molesta peregrinatum linguarum disciplina exsoluti, toti in suam incubuerunt, ex quo contingit, ut naturae praesidijs instructi, mox arte, & continua exercitatione corroborati, incredibiles facerent progressus. At nos in linguis a puero triti, & quasi in necessitatis pistrinum amandati, tarde admodum sapere incipimus. Quid, quod illi, qui in vnoquoque genere excellentes fuerunt, in vnam, quam ipsi delegerunt facultatem, toto animi impetu se coniecerunt: nos leuocinante curiositatis malo volitamus per omnia, & passim *Coruos insequimur* (ut ait ille) *restas, lutos*, nihil dum mente concipientes, in quod defixa nostra conquiescat industria. Postremo, quae antiqui oratores scripserunt, ea magno labore multorum annorum curriculo, ingenti studio elaborarunt, quod se aternitati pingere augurarentur. Nos informes plerunque foetus, & cruda adhuc studia in lucem hominum propellimus, quo fit, ut ad veterum decus raro quis accedat.

Neque vero hoc a me ita dictum veim, ut omnes continuo nouos authores repudiandos putem. Sunt enim plerique, vel supra veteres, eximij. Sed in euoluendis antiquis teritur via securior.

Qui maxime inter veteres imitandi, obiter notantur.

CAPVT XIV.

Quid singulis auctoribus

Thucydides densus, & breuis, & semper instans sibi, lasciuientis orationis luxuriam

tanquam falce resecat.

Herodorus dulcis, fufus, & quasi amnis sine falebris iucunditatem asperget.

Xenophontus in affectata iucunditas, sed qua nulla affectatio consequi possit lepore, & gratijs verba perfundet.

Plato non linguae solum, verum etiam animi, ac virtutis Magister dictis afferet maiestatem.

Aristoteles doctus, acer, acutus, neruus, & iudicium conferet.

Isocrates nitidus, & comptus dicendi venter instillabit, & structuram orationis numeris quasi pictis a farotis, vermicularam distinguet.

Demosthenes, quo nec grauior vsquam, nec temperatior vim, iudicium, lacertos, temperanti largietur.

Philo Platonis amulus in sensibus, & verbis amplitudinem, atque admirabilitatem.

Iosephus antiquitatum Iudaicarum scriptor characterem virilem, accuratam iudicij limam, & ubi vult oratorem agere, aureum sententiarum, & verborum flumen.

Dio Chryostomus, Cornu est quoddam (ut aiunt) Amaltheae ita dicendi vehementia veritate, & varietate praestat. Siquidem Platonem, & Demosthenem sequutus, candore quodam, ac contra simplicitatem responderet, ut ait *Philostrophus*, *καὶ ὁπότερ αἱ μαγὰδες τοῖς ὄργα τοῖς προσήξει*. Ut Organus allonant tibiae, sic ille magnis istis Heroibus, elegantibus modulis accinit.

Photius in bibliotheca. Synes. in Dioue. Ion. in Omp. & M. γὰρ, seu Mάγαν τριβίαν vocat, teste Didymo.

In eo excellens affectuum temperatio, vibrata acius enthymemata, exemplorum copia, ac plerunque ad exhilarandam orationem fabulæ, narrationesque intertextæ. Compositio, ut Philosophum decebat, nihil habet, aut sublimitatis ostentandæ, aut captandæ iucunditatis gratia innouatum.

Plutarchus, nunquam satis laudatus author, non inanem dictionis fucum, & pueriles calamistros, sed magnum iudicij in disserendo lumen, dispositionis accuratam rationem, & optimarum rerum ingentem sylvam legentibus suggerit. Is vero est Oceanus.

Εἰς ὅσπερ πάντες ποταμοί, καὶ πάντα δάλασσα,

καὶ πάντα κήνηαι

& quod *Agathius* scholasticus, de eo scripsit *ὄχι ὁμοίον ἔχει*. Nullus ad innutriendum stylii vberior est, aut opulentior.

Dionysius Halicarnassicus, qui tam lubenter

R

Cenfo

Censorem agit in Criticis, à Photio ita cen-
 tur, ἐστὶ ἡ φράσις, καὶ τὴν λέξιν χρηνοπαρεσῆς, καὶ
 ἐς τὸ ἀνακεχωρηκὸς τῶν πολλῶν, ἢ λόγον ἐκεί-
 νου λέγει. Ἡ δὲ κατὰ μέτρον διήγησις μετέχου-
 σι τῆ κατὰ διάνοιαν ἀφελείας ποιῆσι, καὶ οὐδὲ εἰς
 τὸ ἀχαρὶ καὶ σκληρὸν ὅτι βέβαιος stylus eius, atq;
 dictio nouatorem sapit, & verò per insuetam
 vulgò viam, orationem impellit, at rerum sin-
 gularum minuta explicatio, & sensus illi quan-
 dam simplicitatem affert, & ne ad ingratum, at-
 que asperum sermonem abripiatur, vetat.

Videtur mihi sanè auctor bonus, sed qui
 plus habeat, vt apparet in scribendo morosæ e-
 loquentiæ, quàm felicitatis.

Suid. &
 Photium.

Ariani su-
 percilium.

Arianus magnificè de se admodum sentit,
 ne dicam arroganter his verbis, ὅτι ἀπαξιώ-
 σας ἑμαυτὸν φανερὰ κατέστησεν ἐς ἀνδρωπάτας
 τὰ Ἀλεξάνδρου ἔργα, ὅτις ἡ ὄν ταῦτα ὑπὲρ ἑ-
 μαυτὸ γινώσκω, τὸ μὲν ὄνομα οὐδὲν δέομαι
 ἀνάρησαι. &c.

Alexandrum dignum prædicat, qui res tan-
 tas gereret, sequi scriptis illustraret, addit,
 (Quisquis verò sim, qui ita de me sentiam, no-
 men quidem adscribere, nihil attinet, neque e-
 nim obscurum inter mortales est.) Quem non
 deterreat hæc arrogantia? Certè Photij iudicio
 exilis est, & parum ad styli opulentiam confer-
 re potest, floruit àntoniorum temporibus, con-
 sultatu etiam functus, ex quo tanti spiritus ho-
 minis esse buerunt.

Herodianus longè præstantior est. Nam eius
 dictio suavis est, atque pellucens, vocibus au-
 tem vititur temperatis, neque supra modum At-
 ticis, quo fit, vt neque narium sermonis grati-
 am corrumpat, nec in contemptam degeneret
 exilitatem. In historia verò, nec superuacaneis
 tumet, nec emitit necessaria omninò, Photij
 iudicio omnib. historiæ virtutib. paucis cedit.

Lucianus, quod ad stylum attinet, longè o-
 ptimus est. Ἀέει εὐσμία τε καὶ κυρία, καὶ
 τῶ ἐμπατικῶ διαπαρεσούση, κεχρημένον,
 vt notat Photius. Dictio eius illustris, propria,
 efficax. Distinctionis ad hæc, atque puritatis,
 æquæ, vt perspicuitatis, & apæ magnitudinis.
 Si quis alius persudiosus est, compositionem
 quoque & structuram orationis tanta dexteri-
 tate concinnat, vt lector credat se non oratio-
 nes legere, sed iucundum aliquod carmen suis
 auribus instillari. Verū in istis, & similibus au-
 thoribus non tantum debet esse linguæ puritas,

vt ex eorum lectione puritatis animi patiamur
 dispendium. Quid enim inertius, quàm linguâ
 excolere? mentem, quæ, sola diuina est, ne-
 gligere?

Heliodorus ἑρωτικὸν scriptor habet summâ,
 sine affectatione simplicitatem, atque iucun-
 ditatem, magnam in narrationibus suauita-
 tem, periodos contortulas, & elegantes, ad
 summum totus est in eo genere melleus; sed
 quid iuuat Theagenis, & Charicleæ amores
 legere, in rerum verò cœlestium amore frige-
 cere, satis constat hunc librum grauissimo cõ-
 silio displacuisse. Authorem Episcopum fuisse
 aiunt, ideo à patribus Orthodoxis dignitate
 priuatum, hoc tamen Photius non asseuerat,
 sed dubitanter dicit τῶτον ἡ ἡ ὁπισκόπου τυ-
 χεῖν ἀξιωματικῶ φασίμ.

Philostratus à Photio dicitur τὴν φράσιν
 σαφὴς ἐπιχαρις τε καὶ ἀφοριστικὸς, καὶ βεβύτων
 γλυκύτητ, καὶ τῶ ἀρχαϊσμῶ, καὶ τῶς χρη-
 νοπαρεσῆς τῶ σιωπῆων ἐμφιλοκίμῶ με-
 νον, stylo aperto, gratioso, conciso, dulcedine,
 & gratijs affluent. sed qui, vt sophista ex af-
 fectatione, verbisque, tum prisca, tum nouis
 laudem quærat suauitatis.

Eius Apollonius non est legendus, sine at-
 tidoto Eusebij aduersus Hieroclem, & apposi-
 tè Federicus Morellus, vir egregie doctus, v-
 trumque excudi curauit.

Aphthonius Sophista, & scribendi argumen-
 to, & styli elegantia, virore, delicijs mirificè
 delectat, sed totus est ad palestra nitorem po-
 tius, quam ad ciuilem orationem factus.

Eunapius imperum laudator, piotum verò
 Imperatorum, sicut & Zosimus insectator, di-
 ctione satis est ornatus, nec non compositione,
 atque structura orationis, cultus, hæc tamen,
 quæ affectat, ἀλεκτερονῶδες, ἐλεφοντοῦτερον, τὴν φράσιν
 καὶ σιωπῆων, & reliqua similia Photio non
 placent.

Aristides, cuius, & nunc extant varia oratio-
 nes Phocij iudicio, κάλλος habet, καὶ ἐπιόντα πῶ
 modo elaboratam profert orationem, sed quæ
 vim etiam dicendi habet.

Themistius est τὴν φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέ-
 ριτῆ, καὶ ἀνδρὸς, καὶ λέξις πολιτικῆς, καὶ
 εἰς τὸ σεμνὸν ὁπικλινοσῆς χραϊμῶ.

Sermo, inquit Photius illi apertus, superua-
 caneis carens, ac floridus. Verba à cõmmuni v-
 su non discidunt, inclinant tamen in grauita-
 tem.

Quæ laus est eximij oratoris, & certè ab eloquentiæ præstantia nomen *Εὐφράδου* nactus est, huius orationes è Græco vertit Dionysius Petavius noster, vir de græcis literis perbenè meritus.

Libanius inter ævi sui sophistas florentissimus extitit, & Iuliano eximie dilectus. Regula enim, & norma fuit sermonis Attici *καὶ ὄν, ἢ, εὐφραν λόγου ἀγίου*. Verum, dum nimis diligens, ac curiosus esse studer, quod est ymbratilibus istis fatale vitium, persæpe orationis gratiam, ac venustatè obscuritate corrumpi, & affectatione figurarum in multa frigida delabitur, quod notavit D. Chrysostomus, eius intempestivos affectus irridens, in oratione de sancto Babylla martyre.

Iulianus quoque Cæsar affectavit nomen eloquentis, natura, & arte satis ad id instructus: Atque in eo Libanio præceptoris suo valde afinis est, quod Atticam dictionem, & minime tumidam habet; Verum in orationibus nimis olere videtur scholam, & vulgaria Rhetorum præcepta, quæ sanctè admodum observat. Ideo, in multis lentus, & edij plenus fastidium parit. Melius sibi consulisset, si auitæ potius pietatis, quàm Græculorum sophistarum nugis studuisset.

In latinis vixus est Cicero, qui certissimus dux ad eloquentiam esse possit, quem ideo adolescentum mentibus instillari, quàm studiosissime oportet, antequam præsestiens curiositas in aliam se, atq; aliam subinde lectionem efferat. Sed nimis in hac re sunt iniqui Censores, qui cæteros latinis auctores, eosq; egregios quasi numeros censent, & de republica literaria deturbandos, dū vixus laudibus plenus, quàm par est velificentur. Fatendum est enim multa à Cicerone scripta fuisse, quæ pro ratione rerum, temporum, aurium placuerunt, quæ omnia, si vbi que ducantur in imitationem, non sunt idem pondus habitura. Quis enim eum ferat, qui apud homines negotiosos, & φιλοκακονισμοῦ. apud aures rerū potius avidas, quàm verborum lentam, otiosam orationem, longosque verborum, & periodorum tractus ingerat, & ita se Ciceronianum putet? Omnium quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo, quod imitatur, vt umbra corpore, vt imago facie, & actus histrionum veris affectibus. Quod in orationibus euenit. Namque ijs, quæ in exemplum assumimus, subest natura, & vera vis. Contra omnis imitatio facta est, & ad alienū propositū commodatur.

Ex quo fit, vt qui le vni, vel etiam Ciceroni omnium principi toros addixerunt, maxime ab eius perfectione, ipsius imitationis natura ita ferente discedant, & otiosi, atque supini, si quid modo longius circumducant, sanctè affirment Ciceronem ita loquutum fuisse, quæ tamen languida sunt necessario, cum neque vim, neque genium aliquem oratoris, qui in imitatores æque transfundi vix potest, habeant.

Peccant igitur, qui vnum tantum sibi imitandum proponunt, cum perfectio ex multorum ingeniorum veluti temperie confurgat. Dion ille, quem cornu Amaltheæ nominatum diximus, aureus orator appellatus, quod Platonem, & Demosthenem summa dexteritate miscuisset. Benè igitur faciunt, qui postquam à tenero Cicerone apprime imbuti sunt, iam confirmato iudicio, alios cum delectu legunt, quorum gemmis Tullij purpuram illuminent, inter hos primus occurrit

Salustius nauus auctor, & minime otiosus, acer, velox, grauis, sententiosus, pressus verbis, rebus affluens, sensibus diues, & sublimis, qui licet floridam illam *Styli* amoenitatem, & leni tractu, atque æquabili tenore fluentem, orationis ambitum non habeat, potest tamen mirum in modum, dictionis languorem corroborare, illique vim, & aculeos, quibus virilius cōcitata vibretur, addere, in eo pleraque duriuscula sunt, pleraque austeræ, & quæ Thucydidem sapiant, quæ non sunt omnibus imitanda, sed ipse hoc dicendi genus sectatus est.

Cæsar lenissimo animi similis fuit, multus in ea virtute, quàm Hermodogenes *καὶ δα, ὄντα* nominat, nos styli puritatem, perspicuitatemque dicimus; Apparet in eo mira natura, atque ingenij felicitas, candor, facilitas. Nihil detortum, nihil affectatum, nihil puerile, minus ornamentorum habet, sed & minus ineptiarum, in eo genere, quod tractat, prudens est, & foelix ad exemplar, conformationemque historici styli perutilis. Qui vir si forte vacasset, eodem vigore dixisset, quo bellauit.

Titus Liuius lacteum flumen orationis fudit, de quo præclare Quintilianus. Est (inquit) in narrando miræ iucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus, supra quam narrari potest eloquens. Ita dicuntur omnia cum rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem, præcipue eos, qui sunt dulciores, nemo historicorum commendauit magis, ab eodem cum Herodoto comparatur. Mi-

hi tamen plus hic suauitatis, ille plus grauitatis, & splendoris habere videtur.

Plinius Maior, etsi totus in res fertur, dicendi tamen, vt apparet, in multis grauitatem, vigorem, acumenque habuit. Sed nō est vbiq; sui similis, pleraque enim acutē sunt, & rotundē dicta, alia nimis exiliter concisa, & quæ aures non implent, multa subobscura, quæ nimia celeritate animum, intelligentiamque transuolent, nonnulla neglecta, & inculta Plinium desiderare videntur in Plinio. Est tamen ad verborum proprietatem, & *ῥῆγμα* longē vtilissimus.

Seneca parem ingenio non habuit, & admirandus potius videtur, quam laudandus. Is cum eo tempore floreret, quo iam verbofo illo periodorum ambitu aures fatigatae, res, sententias, & acumina desiderabant, ad eum stylum animum adiecit, qui isto sæculo fermē placebat omnibus, eloquentia iam ē restis ad principū aulas, & basilicas translata. Fabius Quintilianus, qui eodem tempore floruit, & ad Domitiani vsq; tempora Senecæ superuixit, eum eundem videret passim apud principes viros, nobilissimosque iuuenes, ingenij laudibus florentem, illi quanquam moderatē pro ingenij candore successit, & contrarium stylum, qui plus salubritatis, & disciplinæ veteris, minus admirabilitatis haberet, retinens, Senecam in institutionibus orationis nonnihil sugillat.

Fab. l. 10.

e.

*Judicium
Quintil. de
Seneca pa-
rum aequū.*

Sic igitur ille. Ex industria Senecam in omni genere eloquentiæ versatum distuli, propter vulgatam falso de me opinionem, qua damnare eum & iniuriam quoque habere sum creditus. Quod accidit mihi, dum corruptum, & omnibus vitijs fractum dicendi genus, reuocare ad seueriora iudicia contendo. Tum autem fere hic in manibus adolescentum fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere, sed potioribus preferri non sinebam, quos ille non destiterat incessere, eum diuersi consensu generis placere se in dicendo posse ijs, quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem magis, quam imitabantur, tantumque ab illo defluebant, quænam ille ab antiquis descenderet, foret enim oprandum pares, aut saltem proximos illi viro fieri.

Sed placebat propter sola vitia, & ad ea se quisque dirigebat elingenda, quæ poterat, deinde cum se iactaret eodem modo dicere Senecam, infamabat. Cuius, & multa, & magnæ, alioqui virtutes fuerunt. Ingenium facile, & copiosum, plurimum studij, multarum rerum

cognito, in quo tamen aliquando ab ijs, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est.

Multa in eo, claræque sententiæ, multa etiam morum gratia legenda, sed in eloquendo corrupta pleraque, atque eo perniciosissima, quod abundant dulcibus vitijs. Velles eum ingenio suo dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contempsisset, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententijs non fregisset, consensu potius eruditorum, quàm puerorum amore comprobaretur.

Apparet in Senecam Quintilianus paulo iniquior, qui licet videatur eum commendare laudibus, plurimum tamen detexit, vt faciunt, qui honestius obtrectare solent, dum laudes maledictis compensant.

Obicit ei admirationem sui, contemptum aliorum, de quo nihil attinet dicere. Quales enim fuerint Senecæ mores, vita laudatissime acta, & gloriosus pro veritate exitus declarauit.

*De' enfla
Seneca.*

De stylo tantum loquor, quod minutissimis sententijs rerum pondera fregit, quàm sit iniquum omnes vident, qui neminem sententijs grauiorem agnoscunt, quod eius eloquutio in plerisque corrupta, & perniciosissima sit, (ita enim loquitur) nimis intemperanter dictu. Erat enim latinis peritissimus, sed quia stylum, pro rerum, & temporum statu, alienum à Rhetorum schola in multis affectauit, non ideo dicendus est perniciosissime loqui, nisi apud eos, qui suo ingenio, & stylo omnes metiri volunt. Addit à pueris tantum amari, quod manifestæ calūniæ est. Num verò puer L. Iunius Noderatus, qui eius temporibus floruit, & eundem virum excellentis ingenij, atque doctrinæ nominat, num Plinius maior, qui suo æuo *Principem eruditionis* non verius est appellare. Num Suetonius, qui eundem maximè omnibus placuisse, soli Caligula, cui nihil boni placere poterat propter singulari ingenij peruersitatem, displicuisse. Num puer Fronto, qui *Senecam ipsum asserit aurea secula reformare*, & Deos ab humano genere exulantes, eius opera reuocatos, hominibus contracta societate misceri. Num Dion, qui *ῥῆγμα τῶν κατὰ εὐρωπῆν ἑσπερίων*. Significat omnib; s. sui æu Romanis sapientia, & eruditione praestitisse. Hæc contra Quintilianum, & Aulum Gellium, qui libro 12.

*Suet. in
Calig.*

Dio 49.

Abell. l. 12.

Nocti.

Noctium Atticarum Senecæ intemperanter maledicit, grauiissimi authores censuerunt, & censent omnes viri cordati, qui hoc potissimum authore delectantur, quorum authoritati debet potius Erasmus acquiescere, quam tam antiquum, tam grauem authorem nouis dieterijs incessere.

Valerius Maximus, vt Aegyptius Homericabonis, & malis mixtus est: In plerisque enim est acutus, & subtilis, quod maxime vult videri, in plerisque durus, subobscurus, & ad plebeium sermonem abiectus, à puritate, & candore latini sermonis longius discedit. Est tamen in eo iucunda, tot historiarum quasi florum congesta varietas, & breuitas narrationum, acuminibus sententiarum, non raro tam aptè aspersa, vt nihil videatur amoenius.

Cornelius Tacitus totus ad grauitatem factus est, vir acris (vt apparet) ingenij, iudicijq; limatissimi, qui tantum à fūco, & calamistris puerilibus discedit, quantum sensuum amplitudine, & orationis granditate assurgit. Viris aprior est, quam pueris, & ad iudicium conformandum, quam ad alendam orationis copiam, quæ in adolescentibus requiritur, accommodatior. Pleraque in eius structura suspensa sunt, concisa, & nimis breuitate contorta, quæ adipalem eloquentiæ succum non habeat.

Florus in alio prorsus genere nitidus, fluens, comprus, & vt eius fert nomen, verè floridus, plus habet palestræ declamatoriæ, quam virium, & laetorum.

Quintus Curtius medium quodam iter sequitur, magnam styli salubritatem consecutus est: Nam ita dilucidè narrat, vt animem sine salebris fluere credas, & tantis præterea venenibus orationem perfundit, vt non mediocriter lectores, & amatores suos oblectet. Conciones autem habet, tam argutas, & suauis, vt Herodoto, & Xenophonte nihilo videatur inferior.

Quintilianus loquitur, vt sentit, in vtroque paneis exceptis, valde syncerus, vt qui neque verborum nouitate, atque insolentia orationis inueniliter exultat, neque se ad plebeium sermonem exilitate demittit. In hoc genere, quod difficillimum est, auream mediocritatem seruauit, in grauitate ornatus, in ornatu grauis.

Ex eius disciplina prodijt Plinius Iunior politus, si quisquam alius, & suauis, & ornatus, cuius stylium (vt ipse ait) apes cōplere floribus, & inuictæ videntur. Inuentio in eo genero-

sa, dispositio apta, figurarum lumina concinne disposita, & venustas quædam orationi perpetua afflorescens. Summam habet laudem in Traiani panegyrico, quem studiosissime, vt apparet, elaborauit. Mallem tamen interdum in eo breuitati studuisset, neque prolixas orationes, quas ipse defendit, tantopere amasset ingenio suo velificatus. Certè iucunda ipsa fastidiosos animos fatietate obruunt, & summæ voluptatis extrema tædium occupat.

Apuleius eleganti procul dubio, & faceto fuit ingenio, sed eo, & Musis, non modo styli insolentis, verum etiam argumenti nouitate abusus est, author procul dubio cautæ lectionis, & periculose imitationis, maxime quod abundat dulcibus vitij.

In Sidonio Apollinari ingens, vt apparet ingenij vigor. Stylius talis est, qualem corrupta Gothici idiomatibus sæcula, marcida iam eloquentiæ laurea ferebant: Omnino ab Atticis, & Ciceronianis auribus alienus: est. Sed tamen magis ob multas virtutes admirandus, quod præmortua Romana facundia hæc scripserit, quam ob temporis vitia accutandus videtur.

Magna Aurelij Cassiodori mens, quæ inter hanc Gothici sæculi barbariem, quasi fidus quoddam eluxit, stylo veniam deprecatur, & facile impetrat.

Animianus miles Græcus, tantos habet plerunque spiritus, vt quæ hircosa, si liceat ita appellare latinitate scripsit, placere possunt inter vnguentatos, quod de Ennio non inurbanè olim Seneca scribit dixisse.

Quod verò ad SS. Patrum eloquentiam attinet, sensus potius in multis maxime verò in latinis, quàm styli, aut verba, legè habent imitationis. Ignoscite tenuitati meæ Beatæ, & lucidæ sanctorum mentes, neque vos cum ceteris commisceo, neque priuatas laudes inuenio, quibus vestram illam sanctam, sublimem, admirandam potius, quam prædicandam satis esse ferre possim. Vos manes sapientiæ fumos contempistis. Vos alias meditati estis laureas, alios vobis triumphos peperistis: vos omnium primò sanctissimi, & fortissimi milites, Aegyptium spoliastis, vos ancillantis facundia humilitatem calcastis, vos opulentiam omnem veterum, qua ipsi per iniuriam abusi fuerant, in sacros vius congestistis, & contrito Mo. ortis idolo ex eius auro coronam, magni præterea, & lucentibus gemmis illuminatam comparastis. Vestra pectora generosa mentis domi-

Patrum
maxime la-
tinorum
sensus po-
tius quam
verba imi-
tanda.

Vos, & dig-
nitas cale-
stis eloquen-
tia.

micilla indomitos reginæ eloquentiæ spiritus aluerunt, Vestrae linguae in Spiritus sancti officina procusa sunt, vestra ora æterni Dei fistulae, cœlestis nectar in omnium gentium aures latissime diffuderunt.

Equid eloquentia Athanasij robustius, que Imperatorum furias, & frementis in se penè totius mundi pondus exceptit, sustinuit, profligauit.

Qualis, & quantus Gregorius ille Nazianzenus, cum cœlestis ingenij pennis subnixus in arcana Theologiæ mysteria penetrat, & quasi Deus fulminans tonat è machinâ, quam velox, quam grauis, & vbiq; sui similis, vbi Apostatam Cæsarem æterno mactat supplicio.

Quis Basilio sanctior, & eloquentior, cuius vim dicendi admiratus summus, qui tunc inter Ethnicos ferebatur, eloquentiæ magister Libanius, eam non immeritò anteponit omnibus, *Βασίλειον ἑχων πάντων ὑπερφρονῶ.*

Erât illi vnus pro centum millibus, in eloquentia Basilius, & hæc vir à Basilio religione disunctus, & Christianis palmis infensus.

Quid Chrysostomus, quo nomine appellari potest? nescio nisi *Theatrum quoddam diuina eloquentia* dicam, in quo Deus abundè videri voluit, quid posset vitæ sanctitas cum vi dicendi coniuncta; Huius suauitatem Antiocheni admirati sunt, Maiestatem Byzantini suspexerunt, vim Principes, & Augustæ tinnuerunt, omnis sæculorum coluit, & colit memoria.

Quid Gregorius Nyssenus, & Cæsarius, num, & ipsi Gregoriorum fato, aureum flumen orationis fundunt.

Ephrem verò Syrus, quasi fax ardens omnium animos incendit, atque inflammat.

Clemens Alexandrinus, Cyrillus, Theodoretus, inter eloquentes summè docti, inter doctos summè eloquentes.

Gregorius Thaumaturgus, insignis vbiq; miraculorum artifex, styli quoque habet admirabilitatem.

Synesis nobis Platonem, Demosthenem, Pindarum, christiano ore loquentes dedit. Hilarij sunt ingentes spiritus, Dei, vt apparet viribus incitati.

At illi suo sanguine purpurati Oratores, Iustius, & Cyprianus, num tantum præstare feruntur cæteris hominibus dicendo, quantum homines ipsi brutis animantibus antecellunt.

Iam verò Ambrosius num videtur nectare, & ambrosia innutritus tam suauis haberi, tam argutas plerumque orationis delicias, vt apes, quæ infantuli cunas, & os circumfederunt, credas adhuc in eius labellis festulare. Augustinus ad pugnam aprior, quam ad pompam, vehemens, acer, subtilis, non puerilis, & verbosæ faciundia, sed cœlestis eloquentiæ torrens, domum Dei fecundis doctrinæ riuus exhilarans aduersariorum propugnacula proterit, atque demolitur.

Hieronymus in omni genere summus artifex, quas styli diuitias habet? quæ lumina quos aculeos? Dubites doctumne magis, an eloquentem debeas appellare: in Leonis labris sedet maiestas, vis & impetus Saluianum stipant quasi Satellites.

Toti verò doctrinæ, & cœlestis faciundia, plusquam mellitis fauis depluunt Gregorius Magnus, & Christo doctore professus Rhetor Bernardus.

Boetij Seuerini, vt censet Scaliger ingenium, eruditio, ars, sapientia, prouocat omnes authores, illi, neque densitas sententiarum, venerationem, neque acumen abstulit candorem.

Origenes, & Tertullianus, & si ab aliorum sinceritate exciderunt, à dicendi tamen sublimitate non recedunt.

Ad summum quibus eloquentiæ hastis, & lacertis aduersariorum castra fulmiant. Arnobius Lactantius, & qui summa diuisionis felicitate præditus est, felix Minutius.

O fortunata eloquentiæ sidera, nec vos dispicio: nec iudico, nec laudo: Sed magis imposito labris, digito veneror.

Quomodo imitandum.

CAPVT XV.

Quæ sint vitiosæ imitationis errores, dictum est superius, nunc qua ratione imitandum sit videamus. Tria omnino in authoribus ad perfectam imitationem spectanda. Inuentio, dispositio, & elocutio, sed & prius intelligenda sunt, quàm in imitationem tradantur, quò fit, vt Rhetores ignaui parum in imitatione, & iudicio proficiant, quò locorum, Enthymematum, & figurarum imperiti locutiones tantum, & verba congerant.

Inuentio primus est fons, ex quo secundari oportet ingenia, & plenius irrigari. Hunc supra cætera summi authores attenderunt, qui se ex alienis inuentis mixticè locupletarunt,

Optima ratio imitatio.

totus est Homericus Virgilius, ex Platone, I-focrate, & Demosthene, quas diuitias concessit Marcus Tullius: Sed qua dexteritate, ostendā vna, aut altera similitudine. Qui debilitate stomachi laborant, varios cibos capiunt, sed reddunt indigestos. At contra, qui integra valitudine, & firmis corporis viribus præstant, eosdem ore mansos, & in stomachum ingestos, calore demum naturali concoctos in succulentam carnem conuertunt. Ita se res habet in imitatoribus, frigidi quidam sunt, & ignaui, qui quod acceperunt, reddunt, sed longè deterius. Alij ingenij vi quasi calore forum, & lumine, summa felicitate in suum conuertunt, illi non adhaerescunt ad verba, sed imitantur vim reconditam sapientiam, cogitationum celsitudinem, tractationem humani animi, disponendi prudentiam, colligendi acumen, pugnandi alacritatem. Ad summum fiunt similes bonis authoribus, quos imitantur, non vi Simia, sed vt filij, qui præter paternarum virtutum similitudinem aliquid, imò omnia præferunt sua. Ostendo exemplis, Panoplia Virgilij, vbi arma Aeneæ fabricantur, & describuntur, omnino expressa est ex Homero, sed qua industria præit quidem Homerus cū facula inuentionis. At Virgilius rem animo totam altius repetens eximie amplificat, non verbis inanibus, sed magnificis sensibus. Hoc decerpit, illud reijcit. Hoc immutat, illud auget. Mox aliud tractum longius rescindit, aliud nimia breuitate concisum fundit latius. Ad summum Homerus in cælo Vulcani officinam constituit miuus decore. hic

Insula sicaniū iuxta lætæ, Aeoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxi:
Quam subter spicuis, & Cyclopum exesa ca-
minis
Antra ænea tonant, validiq; incudibus itæus
Auidi referunt gemitum stridentiq; cauernas
Stridit chalybam, & fornicibus ignis anhe-
las:

Vulcani domus, & Vulcania nomine tollus.
In vtroq; Vulcanus, a Deabus inuenitur in æriminosis laboribus defudans. Hoc ambobus commune. At iam apud Homerum tripodas fabricat, & cætera leuiora.

Τρίποδας γὰρ ἑκοσι πάντας ἔτευχεν.
Ἐὰν δὲ μὲν περὶ τοῦτον εὐστάθῃ μὲν γὰρ οἷοις
Χρυσέα δ' ὄφ' ὑπὸ χύχλῳ ἐκάστω πυθμὲν
ἔθηκε

Ὅπρα οἱ αὐτόματοι θεῶν δούρου ἀγῶνα.
Virgilius verò longè grauius Cyclopas pin-
git in fulmine elaborantes.

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro
Brontesq; Steropesque, & nudus membra Py-
ragmon.

Hic informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat: soto genitor, qua plurima cælo
Deiicit in terras, pars imperfecta manebat
Tres imbris torti radios, tres nubes aquosa,
Addiderant, rutili tres ignis, & alius Austri,
Fulgores nunc terrificos, sonitumq; metumque
Miscbant operi, flammisq; sequacibus iras.

Parte alia Marti, currumque, rotaque volu-
eres
Instabant, quibus ille viros, quibus excitat vr-
bes,

Aegidæq; horrificam turbata valladū arma,
Cerciatim squammis serpentum, auroq; poli-
bant,

Contextosq; angues, ipsam in pectore Diua
Gorgona defect. vorientem lumina collo.

Incumbunt deinde in arma opifices. Ho-
merus quidem bene. Sed communibus verbis
describit.

Καλὸν δὲ ἐν πυρὶ βάλμεν ἀτερεῖα καοσιτέ-
ροντε

Καὶ χρυσὸν τιμῆντα & ἀργύρον. αὐτὰρ ἔπειτα
Θήκετ' ἐν ἀκμοῖτέῳ μέγαν ἀκμονα γένητο δὲ
χερσὶ

Πεσῆκα κράτερὸν, ἐτέρονφι δ' γένητο πυράχην.

Virgilius in descriptione rei efficacior sen-
sus aliter ferit.

Atilii

Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti, fluit ærius, aurique metallum,
Vulnificusque chalybs vasa a fornace liquefcit.
Ingentem clypeum vformant, unum omnia
contra

Tela latinorum. Septenosque orbibus orbes
Impediunt. Alij ventosis follibus auras
Accipiunt, redduntque: alij stridentia tingunt
Aera lacu: gemis impositis incudibus autrum:
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum, versantq; tenaci ferecipe ferrū.

Ad summum in Clypeo Achillis leuia, &
fistula insculpta: In scuto Aeneæ prudenti-
tissime, & artificiosissime res Itale effu-
guntur. Hoc semum est feliciter
imitari.

270

QUOMODO DEMOSTHENEM

Cicero fuerit imitatus.

CAPVT XVII.

DEMOSTHENES.

Demosth. exordium orat. de corona.
Demosth. et Ciceronis exordia à precatio.

Πρῶτον μὲν ἄνδρες Ἀθηναῖοι θεοῖς εὖ-
 χομαι πάσι καὶ πάσαις, ὅσην εὐνοίαν ἔ-
 χων ἐγὼ διατελώ τῆτε πόλει, καὶ πάσιν ὑμῖν,
 τοσαύτῃ ὑπαρξάμι μοι παρ' ὑμῶν εἰς τὰ τὸν
 ἄλγωνα. ἔπειτα ὅσπερ ἔστι μάλιστα ὑπερ' ὑ-
 μῶν, καὶ ὑμετέρας εὐσεβείας, καὶ τὸ δόξης, τὸ
 παραῆσαι τοὺς θεοὺς ὑμῖν μὴ τ' ἀντιδικὸν
 σύμβουλον ποιήσασθαι, περὶ τῶν πᾶσι ἀκθεῖν ὑ-
 μᾶς ἐμὲ δέ.

Primum Deos, & Deas precor Athenienses,
 ut quantam ego beneuolentiam erga Rempub.
 & vos vniuersos constanter habeo, tanta à vo-
 bis in hoc iudicio mihi tribuatur. Deinde, ut
 Dijs, id quod maximè vos, vestramque religio-
 nem, & gloriam tuebitur, in eam vos sententi-
 am adducant, ne aduersarium quomodo sim
 audiendus, in consilium adhibeatis.

CICERO.

Quod precatus sum à Dijs immortalibus,
 Iudices, more, institutoque maiorum, illo die,
 quo auspicio comitijs centuriatis L. Muræ-
 nam Consulem renuntiaui, ut ea res mihi, ma-
 gistratuique meo, populo, plebique Romanæ
 benè, atque feliciter eueniret: Eadem precor ab
 iisdem Dijs immortalibus ob eiusdem hominis
 consulatum, vnà cum salute obtinendum, ut
 vestræ mentes, atque sententiæ, cum populi Ro-
 mani voluntate, suffragijsque consentiant, eaq;
 res vobis, populoque Romano, pacem, tran-
 quillitatem, otium, concordiamque afferat.

Vterque orditur à precatio. Demosthenes
 duo postulat: beneuolentiam erga se sciuitatis
 tantam, quantam habet in vniuersum populū.
 Deinde, ut mentes Atheniensium, & in suam
 causam, & in populi gloriam inclinent. Non
 omnia vno exordio consequutus est Tullius,
 ne imitatio nimis est manifesta. Alterum ad-
 dā exordium, ut quomodo vtrunq; fuerit i-
 mitatus ostendam. Idem ad Quirites post re-
 ditum sic incipit.

Cicero pro mutana.
 Quod precatus à Ioue optimo maximo, ce-
 terisque Dijs immortalibus sum Quirites eo
 tempore, cum me, fortunæque meas, pro vestra

incolumitate, otio, concordiaque deuoui, ut si
 meas rationes vnquam vestræ salutis anteposu-
 issem, sempiternam poenam sustinerem, mea
 voluntate susceptam. Sin & ea, quæ antè gesse-
 ram, conseruandæ ciuitatis causa gessissem, &
 illam miseram protectionem vestræ salutis
 gratia suscepissem, ut quod odium scelerati ho-
 mines, & audaces in Rempub. & in omnes bo-
 nos conceptum, iam diu continerent, id in me
 vnum potius, quàm in optimum quemque, &
 in vniuersam Rempub. deflecterent. Hoc si ani-
 mo in vos, liberosque vestros fuisset, ut ali-
 quando vos, Patresque Conscriptos, Italiamq;
 vniuersam memoria mei, misericordia, deside-
 riumque teneret.

DEMOSTHENES.

Θεοῖς εὖχομαι πάσι, καὶ πάσαις.

hoc siccum.

At Cicero illam precatioem magnificam red-
 dit ex adiunctis, non modò precatur nunc, sed
 antea precatus est More institutoque Maiorum,
 & hoc plus habet authoritatis (illo die, quo
 auspicio comitijs centuriatis L. Murænam
 Consulem renuntiaui,) hoc religionis fuit &
 felicitatis.

Comparat. sur exordia Demosth. & Ciceronis.

Demosthenes ὅσην εὐνοίαν ἔχων διατελώ
 τῆτε πόλει καὶ πάσιν ὑμῖν hoc mediocri stylo
 per textum.

CICERO.

Longe magnificentius suam illam beneuolentiam
 profusam ostendit, ut totus in affectū,
 & amorem transiisse videatur, non modò eni-
 nim (Fortunas pro Rempub. incolumitate, otio,
 concordiaque deuouit,) sed quod amantius est
 optauit, (ut si suas rationes publicæ salutis ante-
 posuisset, sempiternam poenam sustineret.)
 Non hæc simplex Demosthenis beneuolentia,
 sed amor ardentissimus.

Demosthenes τοσαύτῃ ὑπαρξάμι μοι παρ' ὑμῶν.
 Cicero non tantum beneuolentiam peti-
 tit, sed quod exulem, & calamitosum decuerat
 memoriam, misericordiam, desiderium.

Et Demosthenes, ἔπειτα ὅσπερ ἔστι μάλιστα ὑπερ' ὑμῶν, ὑμετέρας εὐσεβείας, καὶ τὸ δόξης ἔ-
 το παραῆσαι τοὺς θεοὺς ὑμῖν.

Altera petitio, in quo vterque postulat iu-
 dicum mentes inclinare in ciuitatis gloriam,
 & fauorem suæ causæ.

Cicero hæc longè disertius. Ut vestræ men-
 tes, atque sententiæ cum P. R. voluntate, suf-
 fragijs

fragijs conferant, eaque res vobis, populoque Romano pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. Nihil oriosè dictum. *Mentes* in cognoscendo, *sententia* in decernendo, Deinde optat *pacem* sine hoste, *tranquillitatem* sine turba, & seditione. *O tium* sine molestia, & negotio. *Concordiam* sine ullo dissidio. Et hæc omnia commemoravit *non τὴν δόξαν*, quia in eo erat Respub. statum ob Catilinæ coniurationem, vt magis de salute, quam de gloria cogitaret. Ad summum quod ille dixit *τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας* religionis mentione faciens, & pietatis. Quanto hic illustrius. (Quod si illa solennis comitiorum precatio consularibus auspicijs consecrata, tantam habet in se vim, & religionem, quantam Reipub dignitas postulat.) Deinde quomodo in animos blande, grauitateque simul influit. (Quæ cum ita sint iudices, & cum omnis Deorum immortalium potestas, aut translata sit ad vos, aut certè communicata vobiscum. Idem Consul cum vestrae fidei commendat.)

Alius est in Philippicis locus, vbi vterque populum ad hæreditatem gloriae à maioribus relictam hortatur.

DEMOSTHENES.

Ὑμῖν οἱ προγονοὶ τὸ τοῦ γέρας ἐτήσαντο, καὶ χερτέλιον μὲν ἀπολλῶν, καὶ καλῶν, καὶ μεγάλων κινδύνων.

Hæc inchoata, apud Cicronem perfecta. (Mortem quidē omnibus natura proposuit. Crudelitate mortis, & dedecus, virtus propulsare solet, quæ propria est Romani generis, & seminis, hanc retinere quaeso, Quirites, quam vobis tanquam hæreditatem, maiores vestri reliquerunt.) Hæc grauius, & supra Demosthenis locum sententiosa, addit,

(Quamquam alia omnia incerta sunt, caduca, mobilia. Virtus est vna altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vlla vi labefactari potest, nunquam dimoueri loco.) Hæc sententiosè dicta ad summum auget, à rebus gestis maiorum.

(Hæc maiores vestri, primum vniuersam Italianam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt. Numantiam euertunt, potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius Imperij redegerunt.) Illæ sunt animorum fauces. Demosthenes cum tam latum haberet campum, in Marathone, Xerxe, Mardonio, nihil eorum attingit, quæ maxime hoc loco videbantur commemoranda.

Et quæ dicuntur in contemptum Philippī *ὄλεθρον Μακεδῶν.*

Num apud Cicronem *γοργότερα;*

Est igitur, Quirites P.R. victori omnium gentium, omne certamen, cum excursore, cum latrone, cum Spartaco.

In oratione funebri vterque perorat Patheticos.

DEMOSTHENES.

Οἱ ἦ εὐδαίμονες τῷ δικαίῳ λογισμῷ πρῶτον ἢ ἀπὸ μικρῆς χρόνῳ εἰς πολὺν, καὶ τὴν ἀπαντα, εὐκλειαν ἀγγρῶν καταλέτυσαν, οἱ ἦ, καὶ παῖδες αὐτῶν ὀνομαστοὶ γράφονται, καὶ γονεῖς οἱ τῆτων περιπεπτοὶ γρηγορῶνται παραψυχὴν τῶ πένθει τῶν τῆτων εὐκλειαν ἔχοντες.

CICERO.

O fortunata mors, quæ naturæ debita patriæ est, potissimum reddita. Vos vero patriæ natos iudico, quorum etiam nomen à Marte est, vt idem Deus urbem hanc gentibus, Vos huic vrbī genuisse videatur; In fuga fœda mors est, in victoria gloriosa. Etenim Mars ex acie fortissimum quemque pignerari solet.

Et de consolatione proximorum.

Oprīmā est hæc quidem consolatio parentibus, quod tanta reipublicæ præsidia genuerint; Liberis, quod habebunt domestica exempla virtutis; Coniugibus, quod ijs viris carebunt, quos laudare, quam lugere præstabit. Fratribus, quod in se vt corporum, sic virtutum similitudinem esse confident.

Demosthenes parentibus tantum, & filijs, hic coniugibus, & fratribus apostropham largitur consolationem, & de militum mortuorum gloria.

DEMOSTHENES.

Ὅδε γὰρ ἄπαντα, ἢ παῖδες δαπνιδημοσίου κοινῶν ἢ ἐπαύων μόνου τοῦ χάριτι. πούστι ἢ οὐ μόνον οἱ συγγενεῖς καὶ πολῖται, ἀλλὰ καὶ πάντα βούλω ἰλλάδα χρὴ προσεταῖν. συμπεπένθηχε ἢ καὶ τῆς οἰκτιμένης τὸ πένθει μὲν.

CICERO.

At Cicero longè illustrius, & *παθητικότερος* per apostrophem ad mortuos.

Actum igitur præclare vobiscum fortissimi, dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus, nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum

φραν.
εξορμ
ποστ.β
ερωτι.

Philipp. 3.

insepulta esse poterit : Cum vobis immortale monumentum suis penè manibus, senatus, populusque Romanus extruxerit.

Hæc longè grauiora, verbis que, & sententijs magis excelsa, & de statu nouæ vitæ, apud beatas infulas vterque magnificè.

DEMOSTHENES.

Πᾶς οὐ χρεὶ τῆς εὐδαιμονίας νομίζουσαι, οὓς παρέδρες ἐκόσως ἀνέλες φήσαι τοῖς κάτω θεοῖς εἶναι, τὴν αὐτὴν τάξιν ἔχοντας τοῖς πρότεροις ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐν μακάρων νήσῳ.

CICERO.

Tractat apostrophen continuam, quæ longè plus habet affectus.

Illi igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas paricidij luent. Vos verò, qui extremum spiritum in victoria estudistis, pietum estus sedem, & locum consecuti.

Vterque improborum accusationem, hic AEschinis, ille Verris oblatam diuino consilio iudicibus proponit, quo eos ad vindicandum faciant acriter.

DEMOSTHENES.

Τρόπον ᾗτινα ἡγέμαι, καὶ βέλομαι, καὶ τὰ νῦν συμβεβηκότα πάντα, ἐπὶ ταῖς εὐδαιμονίας ταυτασὶ δαμονίας τινὸς εὐδαιμονίας ἐνδείγμα τῇ πόλει γεγενῆσθαι.

Hæc fermè transuolant, antequam capiantur, quippe dicit existimare se ea, quæ in hac caussa contigerunt, diuinæ eiusdem beneuolentiæ erga ciuitatem esse indicia.

Cicero longè excelsus.

Quod erat oprandum maximè (Iudices) & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiamque iudiciorum sedendam maximè pertinebant.

Animaduertis, vt suspendit animos, vt erigit, & iam desiderio sciendi stimulat; deinde pergit.

Id non humano consilio, sed propè diuinitus datum, atque oblatum vobis summo Reipub. tempore videtur.

Discute singula, non tantum datur ius, quasi ad possessionem, sed offertur in manus, & offertur non ab hominibus, sed à Dijs, quo deinde tempore? summo, hoc est, deposita prope hac Reip. parte (vt ipse dixit alias) ad summum initio præmisit causam eximiam huius beneuolentiæ ad inuidiam clarissimi ordinis, infamiam-

In orat. de falsa legat.

que iudiciorum sedendam, quod diu fuerat à bonis optatum. Hæc omnia magni sunt ponderis.

Vterque ille contra Aristocritem, hic pro Milone fabula Orestis mentierunt, qua cuius cædis ratio iusta confirmaretur.

DEMOSTHENES.

Λογισόμενοι ᾗ ὅλε κητέρα Ουρέης ἀπεκτενῶς ὁμολογῶν, θεῶν δικαστῶν τυχῶν ἀποφυγόναι.

Demosth. contra Aristocritem.

CICERO.

Itaque hoc (iudices) non sine caussa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt eum, qui patris viciscendi caussa matrem necauisset, non solum diuina, sed etiam sapientissimæ Deæ sententia liberatum. Hoc grauius, & numerosius fictis fabulis, ne videretur niti hoc argumento, quod offert tanquam corollarium. Doctissimi nominis conciliat auctoritatem dicto, Eum, prudenter tacet nomen, ne videatur itas fabulas Græcorum discutere curiosius. Sic in Murræna poeta nescio quis, inuicem tamen nouerat. Patris viciscendi caussas hoc fuit necessarium addere. Non solum diuina, alij scribunt humana, sed remanet semper contentio. Non solum diuina, qualibet, sunt etiam Dijs minores, Sed Deæ sapientissima.

Vterque sententiosè dixit, de populi constantia, & concionum fluctibus.

DEMOSTHENES.

Οχλὸς ἀσαβηχότατον πρᾶγμα τῶν ἀπέωντων, καὶ ἀσιωπέατον ὡσπερ ἐν θαλάττῃ καὶ μοι κατάστατον, ὡς ἀντόχη κινῆ μῦρον ὁ μὲν ἡλθεν, ὁ δὲ ἀπῆλθε, μέλει αὐτεῖ τῶν κοινῶν, ἀλλ' αὐτὸς μέμνηται.

Vulgus res omnium inconsideratissima, atque imprudentissima. Perinde enim atque in mari vagi fluctus, casu voluunt. Hic quidem aduenit, alius autem discodit. Nemo rempub. curat, sed ne meminit quidem.

Cicero blandius, amœnius, vberius.

Nihil est incertius vulgo, nihil obscurius voluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitiorum. Quod enim fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, & tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbaciones, & quantos astus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita, sepe perturbat omnia, & totam opinionem, parua nonnunquam commutat autæ rumoris. Sepe etiam sine ulla aperta cau-

Cicero in Milone.

caussa, fit aliud, quam existimamus, aut nonnunquam ita factum esse, etiam populus admiretur, quasi verò non ipse fecerit. Vterque cum reum teneret convictum manifestis criminibus ille Aristocratem, hic Verrem, excusationem rejicit, qua, & hæc alios fecisse patroni dicebant.

DEMOSTHENES.

Demoth. contra Aristocratem.

Εἰ τοίνυν ἐμοίγε δοκεῖ, καὶ σφόδρα ἀναμύθητος εἶναι τοιοῦτον ὁ λόγος, ὡς γέγονε, καὶ πρότερον τισὶν ἄλλοις τοιαῦτα ὑψίσματα οὐ γὰρ εἶτι πάποτε μὴ χεῖρὰ νόμους ἐπράχθη σὺ δὲ τὸτ' ἐμὴ μίση διατὸτ' ἀποφεύγειν ἵσθι προσήκει, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ πολλῶν μάλλον ἀλίσκεσθαι διὰ ταῦτα.

Ad hæc impudentissima videtur huiusmodi, qua affectur excusatio. Quod & talia prius decreta contigerint. Neque enim, si quid tum contra leges commissum est, idque es imitatus, idcirco videris absolvendus, sed eo magis condemnandus.

CICERO.

(Quid igitur dicit fecisse alios? quid est hoc, utrum criminis defensio, an comitatus exilio quaeritur?) Viden? ut subtilius, & γρηγορότερον Deinde ut enim assentiar orationi tuæ, defensionem tamen non probabo, potius enim te damnato cæteris augustior locus improbitatis defendendæ relinquatur, quam te absoluto, alij, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.

Vterque vim, & utilitatem legum magnifica exornatione complexus est.

DEMOSTHENES.

In orat. contra Aristocr.

Αλλὰ ὅτι πᾶς ὁ τ' πόλεως, καὶ τ' νόμων κόσμος, ὃ ἄνδρες Ἀθηνῶν οἰσω τὰ ἀρετὰ, καὶ διαφθείρεται κατὰ τὸν, καὶ τὸτ' οἶμαι σαφέως ἡμῖν ἐπαδείξει. λέξω δὲ οὐτε περιττὸν οὐδενί, οὐτ' ἰδίῳ, ἀλλ' ὅ πάντες ὑμεῖς ἴτε ὁμοίως ἐμοί. ἐς γὰρ τις ὑμῶν ἡγετῶσα βέβηται ἢ ποτ' ἐπὶ τὸ αἴτιον, καὶ τὸ ποιεῖν τὴν βουλὴν συλλέγεσθαι, τ' δὴ μὴ οἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνειν, τὰ δικαστήρια πληθεύειν, τὰς ἐνάς ἀρχὰς, τὰς νέας ἐκβάλλειν, πάντα δὲ ἢ ἢ πόλις διακίεται, καὶ σώζεται γινέσθαι τοὺς νόμους εὐρήσει.

Quod, & longius profequitur, ostendit igitur inductione facta cæteris, conciones, magistratus, fora edicta, omnia legibus fieri.

CICERO.

Cicero hoc ornatus, excelsus, gratus, (ut Cicero pro corpora nostra sine mente, sic Civitas sine lege, suis partibus, & nervis, ac sanguine, membris uti non potest.) Hoc graue, & excitatum (Legum ministri magistratus, legum interpretes iudices, legum denique idcirco omnes serui sumus, ut liberi esse possumus) Illud ornatum, & acutum. Quod ultimo affectur ad inductionem, urbanum, & sciendum est. (Quid est, qua ab te iudices tali dignitate præditi cœreantur? Vos autem iudices quamobrem; ex tam magna multitudine civium, tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis: Quo iure Attius, quid voluit, dixit: cur mihi tandiu potestas dicendi datur? Quid sibi autem illi scribæ? Quid lectores? quid cæteri, quos apparere huic quaestioni video, voluit? opinor hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudicium quasi mente quadam administrari, & regi.

Quædam porò nonnunquam tam claris imitationis lineamentis à Cicerone exprimuntur, ut ovum (quod aiunt) ovo non sit similius, quam hic suo exemplari, quanquam ad molliores orationis commissuras pauca verba aut addit, aut omittit, aut etiam mutat, sic in oratione Cyri loquutus est Xenophon,

Οὐ γὰρ δὴ πῶς τὸτο γε ἀσαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὡς οὐδὲν ἔσμαι ἐγὼ ἐτι, ἐπιδαν δ' ἀνθρώπων βίβη τελευτήσω. οὐδ' γὰρ νῦν τοι τὴν ψυχὴν γε εὐρήσει, ἀλλ' εἰς διεπράττετο, τῶτοις αὐτὴν ὡς οὕτω κατεφωρήσει.

At Cicero,

(Nolite arbitrari, ὃ mihi carissimi filij, me cum à vobis discessero nusquam, aut nullum fore, nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis: sed cum esse in hoc corpore ex ijs rebus, quas gerebam, intelligebatis, eundem igitur esse credite, etiamsi nullum videbitis.) Sed hæc plenius, cum ad verberem exemplorum copiam deuenimus; Nunc & eloquentiæ speciem, & oratoris personam conformasse sufficet; Sequentibus libris de ipso artificio opere pluribus Deo auspice dicendum erit.

Finis Libri tertij.

